

Neki socijalni i individualni aspekti ovisnosti o internetu među srednjoškolcima

Vusić, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:990009>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Helena Vusić

NEKI SOCIJALNI I INDIVIDUALNI ASPEKTI
OVISNOSTI O INTERNETU MEĐU
SREDNJOŠKOLCIMA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Helena Vusić

**NEKI SOCIJALNI I INDIVIDUALNI ASPEKTI
OVISNOSTI O INTERNETU MEĐU
SREDNJOŠKOLCIMA**

DIPLOMSKI RAD

izv. prof. dr. sc. Marijana Majdak

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. <i>Ovisnost o internetu</i>	2
1.1.1. <i>Neuroznanstvena podloga ovisnosti o internetu</i>	3
1.2. <i>Individualna obilježja</i>	5
1.2.1. <i>Usamljenost</i>	5
1.3. <i>Socijalna obilježja</i>	8
1.3.1. <i>Socijalna podrška</i>	8
1.3.2. <i>Vršnjački pritisak</i>	10
1.4. <i>Teorija klastera vršnjaka i kognitivno-bihevioralna teorija</i>	13
1.5. <i>Povezanost socijalnih i individualnih aspekata s ovisnosti o internetu</i>	14
2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	18
3. METODA	19
3.1. <i>Uzorak</i>	19
3.2. <i>Postupak</i>	21
3.3. <i>Mjerni instrumenti</i>	22
3.4. <i>Obrada podataka</i>	25
4. REZULTATI	25
4.1. <i>Deskriptivni pokazatelji glavnih rezultata</i>	25
4.2. <i>Odnosi između varijabli</i>	31
4.2.1. <i>Povezanost između ovisnosti o internetu i usamljenosti</i>	31
4.2.2. <i>Povezanost između ovisnosti o internetu i socijalne podrške</i>	32
4.2.3. <i>Povezanost između ovisnosti o internetu i vršnjačkog pritiska</i>	32
4.2.4. <i>Povezanost ostalih konstukata međusobno</i>	33
5. RASPRAVA	33
5.1. <i>Osvrt na rezultate</i>	33
5.2. <i>Metodološki osvrt</i>	37
6. ZAKLJUČAK	39
LITERATURA	41

Neki socijalni i individualni aspekti ovisnosti o internetu među srednjoškolcima

Sažetak: Iako je ovisnost o internetu još uvijek u procesu istraživanja, individualne i socijalne varijable imaju važnu ulogu u određivanju razine ovisnosti o internetu. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost između ovisnosti o internetu, usamljenosti, socijalne podrške i vršnjačkog pritiska kod srednjoškolaca. U istraživanju sudjelovalo je ukupno 105 učenika od 1. do 4. razreda, pri tome 43 srednjoškolaca, 59 srednjoškolki i 3 osobe koje se spolno nisu opredijelile i to gimnazijskog smjera te strukovnog smjera uključujući ekonomiste, CNC operatere i prodavače. Učenici i učenice upitnik su ispunjavali putem web ankete tijekom sata razrednika. Ovisnost o internetu značajno je pozitivna povezana s usamljenosti i vršnjačkim pritiskom te negativno sa socijalnom podrškom. Rezultati pokazuju da srednjoškolci koji prikazuju viši stupanj ovisnosti o internetu pokazuju i višu razinu socijalne i emocionalne usamljenosti, kao i višu razinu percipiranog pritiska na konformiranje vršnjačkoj grupi. Uz to, srednjoškolci koji pokazuju niži stupanj ovisnosti o internetu prikazuju višu razinu podršku od strane obitelji, prijatelja i značajne druge osobe. Na kraju, vršnjački pritisak, a posebno usamljenost i socijalna podrška, pokazali su se međusobno značajno povezanima. Dobiveni rezultati mogu doprinijeti obrazovanju socijalnih radnika o važnosti ovisnosti o internetu te razvoju programa sveobuhvatne prevencije kao i razvijanju programa liječenja ovisnosti o internetu kod mladih. Zaključno, posljedice koje ova ovisnost ostavlja na pojedince daje prostor za nastavak istraživanja, kako u socijalnom radu, tako i u drugim znanostima.

Ključne riječi: ovisnost o internetu, socijalna podrška, vršnjački pritisak, usamljenost
Some social and individual aspects of Internet addiction among high school students

Abstract: Although Internet addiction is still under research, individual and social variables play an important role in determining the level of Internet addiction. The aim of this research was to examine the connection between Internet addiction, loneliness, social support and peer pressure in high school students. A total of 105 students from 1st to 4th grade took part in the research, including 43 high school boys, 59 high school girls and 3 people who did not choose their gender, from gymnasium and vocational schools, including economists, CNC operators and trade school. Students filled out the questionnaire via a web survey during teacher's class. Internet addiction is significantly positively correlated to loneliness and peer pressure, and negatively correlated to social support. The results show that high school students who show a higher level of Internet addiction also show a higher level of social and emotional loneliness. Also, high school students who show a higher degree of Internet addiction also show a higher level of perceived pressure to conform to the peer group. In addition, high school students who show lower levels of Internet addiction report higher levels of support from family, friends, and significant others. Lastly, peer pressure, especially loneliness and social support, proved to be significantly related to each other. The obtained results can contribute to the education of social workers about the importance of Internet addiction and the development of a comprehensive prevention program as well as the development of a treatment program for Internet addiction among young people. In conclusion, the consequences that this addiction leaves on individuals gives room for continued research, both in social work and in other sciences.

Key words: internet addiction, social support, peer pressure, loneliness

Izjava o izvornosti

Ja, Helena Vusić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Helena Vusić

Datum: 27. lipnja 2023.

1. UVOD

Zajedno sa svojim širenjem, tehnologija je dobila vrlo istaknuto mjesto u životima djece i adolescenata (Gunuc i Dogan, 2013.). Korištenje interneta omogućilo je pogodnost pristupa bilo čemu što je na dohvat ruke, a osobito je kod adolescenata internet postao lako dostupno sredstvo za zabavu, komunikaciju, obrazovanje i pronalaženje informacija (Wu i sur., 2016.). Kao sastavni dio svakodnevnog života, internet omogućuje brzu i jednostavnu komunikaciju u različitim područjima uz povećani intenzitet njegove uporabe (Arısoy, 2009, prema Taz i Oztosun, 2018.). S obzirom na to, internet ima važnu ulogu u stjecanju vještina cjeloživotnog učenja adolescenata, u zadovoljavanju njihovih potreba za učenjem i olakšavanju pristupa informacijama, a uz to daje mogućnost pojedincima da se osjećaju kao da pripadaju skupini (Gunuc i Dogan, 2013.). Karakteristike specifične za adolescente, kao što su nedostatak psihološke zrelosti, traženje uzbuđenja i intenzitet utjecaja vršnjaka, čine ih ranjivijima za moguću ovisnost o internetu (Aktepe i sur., 2013.). Adolescenti, oslabljeni svojom konstruktivnom samorefleksijom, tražit će orijentire i podršku od vršnjaka (Khatcherian i sur., 2022.). Od sredine 1990-ih postoji sve veći broj studija koje ispituju odnose između ovisnosti o internetu i različitih pokazatelja psihološkog blagostanja (Pontes, Griffiths i Patrao, 2014.). Iako je donio veliki napredak za društvo, zbog svoje korisnosti u obrazovanju, slobodnom vremenu i prijenosu informacija, internet je također stvorio poremećaj ovisnosti koji je izazvao veliku zabrinutost, s procjenom od približno 2% prevalencije u svjetskoj odrasloj populaciji (Lozano-Blasco, Robres i Sanchez, 2022.). Zbog navedenog negativnog učinka ovisnosti, internet je uvelike utjecao na svakodnevno funkcioniranje, a povezanost između ovisnosti o internetu i individualnih, obiteljskih i okolišnih čimbenika dokazana je tijekom proteklih nekoliko godina, stoga su otkriveni različiti čimbenici povezani s ovisnošću o internetu kod adolescenata (Wu i sur., 2016.). Konkretnije, ovisnost o internetu stvara negativne posljedice na osobni život, društveno-profesionalni i zdravlje te kreira psihološki stres i neurološke komplikacije (Tudorel i Vintila, 2018.). Utvrđeno je da većina ovisnika o internetu ima probleme u socijalnim odnosima, odabiru ponašanja koje sadrže interakciju, a često se ispituje i varijabla usamljenosti (Aktepe i sur., 2013.). Budući da istraživanja ukazuju na to da je ova ovisnost povezana sa socio-demografskim faktorima, psihosocijalnim faktorima,

korištenjem interneta i određenim komorbiditetima (Winkler i sur., 2013.), u ovom će se radu proučavati određeni psihosocijalni faktori, odnosno povezanost sa usamljenošću, socijalnom podrškom i vršnjačkim pritiskom.

1.1. Ovisnost o internetu

Nadovezujući se na prethodno, internet se može ocijeniti kao revolucija u osobnoj i poslovnoj komunikaciji te informacijskom povezivanju današnjeg svijeta (Esen i Gunogdu, 2010.). Također, internet je komunikacijski medij koji daje značajan doprinos ljudskom životu, omogućujući ljudima brz pristup velikom broju informacija, kao i međusobnu komunikaciju (Aktepe i sur., 2013.). Sama ovisnost o internetu složeno je područje proučavanja s obzirom na nedostatak jednoglasnosti u njezinoj definiciji, prijavljenim simptomima, dijagnozi i etiologiji, a štoviše, nije utvrđeno može li se to ispravno nazvati ovisnošću (Lozano-Blasco, Latorre-Martinez i Cortes-Pascual, 2022.). Bihevioralne ovisnosti slične su ovisnosti o supstancama u mnogim aspektima (Balogh, Mayes i Potenza, 2013.). Sve veći broj studija otkriva da je ovisničko ponašanje na internetu vrlo slično alkoholizmu, ovisnosti o drogama i patološkom kockanju (Ha et al., 2006.; Ng & Wiemer-Hastings, 2005.; Petry, 2006., prema Wu i sur., 2016.). Generalizirana ovisnost o internetu širok je pojam koji može pokrivati, ali ne pravi razliku između niza specifičnih ovisnosti o internetu kao što su poremećaj igranja igara, ovisnost o pornografiji, ovisnost o online kockanju i ovisnost o društvenim medijima (Kuss, Kristensen i Lopez-Fernandez, 2021.). Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) i Američka psihijatrijska udruga (APA) ne prepoznaju ovisnost o internetu kao poremećaj, osim poremećaja internetskog igranja u Dijagnostičkom i statističkom priručniku za mentalne poremećaje (Dziegielewski, 2015.). MKB-11 opisuje poremećaje uzrokovane upotrebom supstanci i ovisničko ponašanje kao mentalne poremećaje i poremećaje ponašanja koji se razvijaju kao posljedica uporabe pretežno psihoaktivnih supstanci, uključujući lijekove, ili specifičnih ponavljajućih ponašanja za nagrađivanje (WHO, 2019.).

Pojedinci koji prekomjerno koriste internet ne postaju ovisni o mediju interneta, već o ponašanju na internetu (Meerkerk i sur., 2009., prema Kuss, Kristensen i Lopez-Fernandez, 2021.). Young i Rodgers (1998.) definiraju ovisnost o internetu kao specifični poremećaj na temelju DSM-IV kriterija za dijagnostiku patološkog

kockanja, a konkretnije, Young (1997.) je definirala patološku upotrebu interneta kao intrinzični poremećaj kontrole koji ne uključuje opojna sredstva (Esen i Gundogdu, 2010.). Ovisnost o internetu općenito se definira kao neuspjeh u zaustavljanju želje za pretjeranim korištenjem interneta, gubitak važnosti vremena provedenog izvan interneta, osjećaj ekstremne nervoze kada je internet lišen (Young, 2004.) te kao nova i općenito nepoznata ovisnost, a pri tome klinička bolest koja će vjerojatno uzrokovati socijalne probleme (Young, 2007.). Sukladno tome, poremećaj ovisnosti o internetu (IAD) može se jednostavnije definirati kao nedostatak kontrole u korištenju interneta, na način da utječe na osobni život korisnika (Poon, 2018.).

Young (1996.) kriterije definiranja ovisnosti o internetu određuje na način da mora postojati: postojeća mentalna preokupacija internetom, potreba za povećanjem vremena provedenog na internetu kako bi pojedinac bio zadovoljan, neuspjeli pokušaj smanjenja vremena korištenja interneta ili prestanka korištenja interneta, zatim doživljavanje uskraćenosti kada je korištenje interneta manje, provođenje vremena na mreži dulje od početne faze, doživljavanje problema sa školom, poslom, obitelji i prijateljima zbog pretjeranog korištenja interneta, laganje o internetu te korištenje interneta za izbjegavanje problema ili uklanjanje negativnih emocija.

1.1.1. Neuroznanstvena podloga ovisnosti o internetu

Bihevioralna ovisnost je ekstremno stanje u kojem pojedinac nije u stanju kontrolirati svoje ponašanje svojom vlastitom sviješću, a ponašanje se ne može kontrolirati vanjskim ili unutarnjim utjecajima (Chen i Wu, 2023.). To znači da kada osobe boluju od bihevioralnih ovisnosti, njihov svjesni dio uma nije u stanju kontrolirati ponašanje povezano s određenom aktivnosti, nego će podsvijest biti ta koja kontrolira njihovo ponašanje, a signal koji šalje svjesni dio uma će se suočiti s poteškoćama u interpretiranju podsvjesnog signala (Chen i Wu, 2023.). Istraživanja pokazuju da ovisnost o internetu nepovoljno utječe na kvalitetu života (fizička nelagoda, gubitak energije, emocionalni poremećaji, loš akademski uspjeh), uzrokuje društvene probleme (disfunkcionalni društveni odnosi i smanjena produktivnost), a također je povezana s nizom simptoma (žudnja, impulzivnost, inhibicija odgovora), kognitivnim problemima (pažnja, procesi pamćenja i društvena kognicija) te

psihijatrijskim poremećajima (depresija, anksioznost, poremećaj pažnje i hiperaktivnost) (Sun i sur., 2023.).

Mnoga su istraživanja proučavala genetsku predispoziciju za problematično korištenje interneta, a nedavno istraživanje je otkrilo snažnu potporu genetskoj vezi između problematičnog korištenja interneta, odnosno ovisnosti o internetu i dopaminergičke, serotonergičke, acetil kolinergičke i regulirane neurotrofinske neurotransmisije (Chen i Wu, 2023.). Nadalje, druga studija, koristeći MRI, ispitala je kako ovisnost o internetu utječe na regionalni volumen sive tvari i pronašla negativne korelacije između desnog frontalnog volumena sive tvari i tendencije razvoja ovisnosti o internetu kod mladih odraslih (Kühn & Gallinat, 2015.). Nedavna funkcionalna MRI (fMRI) studija otkrila je da dvije različite moždane mreže, uglavnom povezane s frontalnim regijama, su u pozitivnoj i negativnoj korelaciji s ovisnošću o internetu, odnosno, sugeriraju njihov utjecaj na kognitivnu kontrolu (Wen i Hsieh, 2016.). Unatoč svojim suprotnim nalazima, ove studije pokazuju da frontalne regije povezane s kognitivnom kontrolom i inhibicija su potencijalni predklinički markeri moždane disfunkcije kao rezultat ovisnosti o internetu (Patil, Madathil i Huang, 2021.).

Otkrivene su sljedeće strukturne transformacije u mozgu povezane s ovisnosti o internetu, a to su smanjena gustoća sive tvari u različitim regijama, uključujući prefrontalni, orbitofrontalni korteks i dodatno motoričko područje, zatim abnormalna funkcionalna aktivnost moždanih regija povezana s nagradama, aktivacija senzorne motoričke sinkronizacije uz istodobno snižavanje audiovizualne sinkronizacije, aktivacija moždanih regija povezanih sa stvaranjem nekontroliranih želja i impulzivnosti, ovisnost o nagradi i težnja za ponavljanjem doživljenih somatskih osjeta i izlučivanje pojačano dopaminom uz daljnje smanjenje dostupnosti dopaminskih receptora u strijatalnoj regiji (Tereshchenko i Kasparov, 2019.).

Doprinos sljedećih navedenih tvari u patogenezi ovisničkog ponašanja kod interneta u adolescenata vrlo je vjerojatan, ali još nije dovoljno istražen (Tereshchenko i Kasparov, 2019.).

Osim oksitocina, perspektivni neuromedijatori su (Tereshchenko i Kasparov, 2019.):

- a) **Melanokortin** (α -Melanocit-stimulirajući hormon (α -MSH)): važna uloga melanokortina u stvaranju patoloških ovisnosti kod adolescenata
- b) **Neurotenzin**: aktivno uključen u modulaciju signalizacije dopamina i formiranje patoloških ovisnosti; postoje slučajevi uspješnog liječenja nekih oblika ovisnosti sintetskim neurotenzinom
- c) **Oreksin**: može biti uključen u formiranje poremećaja sna i formiranje ovisničkog ponašanja
- d) **Supstanca P** (neurokinin A): Smatra se da je poremećaj u proizvodnji supstance P povezan sa stvaranjem mnogih oblika patoloških ovisnosti; trenutno su u tijeku ispitivanja učinkovitosti modulacije aktivnosti neurokininskih receptora u terapiji ovisnosti

Ovaj kratki prikaz neuroznanstvene podloge ovisnosti o internetu daje snažno uporište za poticanje daljnjih istraživanja ovisnosti o internetu, ne samo u neuroznanostima, nego i u znanosti socijalnog rada zbog važnosti okoline u liječenju osobe koja je ovisna o internetu, pogotovo ako se radi o adolescentu. Uz to, izvjesna je važnost i realna postojanost ove ovisnosti koja, iako se još istražuje te nije potvrđena od strane najvažnijih struktura znanosti (primjerice Američkog psihijatrijskog društva ili Američke psihološke asocijacije), sveprisutna je u društvu i njen legitimitet te bioznanstvena podloga može se potvrditi istraživanjima koja se provode u neuroznanostima. Uz pomoć tih istraživanja, izgrađuje se kompas za kvalitetnije buduće liječenje ove ovisnosti, kao i prevenciju.

1.2. Individualna obilježja

1.2.1. Usamljenost

Fokusirajući se na interakciju s drugima, usamljenost je važna pojava koja negativno utječe na životno zadovoljstvo adolescenta, pri čemu se zadovoljstvo životom odnosi na stanje blagostanja izraženo različitim pozitivnim emocijama kao što su sreća i moral, kao i pozitivnim osjećajem u svakodnevnim odnosima (Aktepe i sur., 2013.). Usamljenost je složen konstrukt koji se može javiti kroz cijeli životni vijek

(Cacioppo i sur., 2015., prema Lawrence i sur., 2022.), a čak se manifestira među onima koji su okruženi velikim brojem drugih ili s brojnim kontaktima, sljedbenicima ili prijateljima na društvenim mrežama (Qualter i sur., 2015., prema Lawrence i sur., 2022.). Usamljenost je česta, ali ne i neizbježna posljedica društvene izolacije (Hards i sur., 2022.). Usamljenost je subjektivno psihičko stanje pojedinaca sa značajnim deficitom u odnosu prema drugima, a sam osjećaj usamljenosti vraća ih na njihovu vlastitu percepciju sposobnosti stvaranja i/ili održavanja društvenih veza (Khatcherian i sur., 2022.). Ovaj deficit može biti kvantitativni ili kvalitativni, a usamljenost kao takva je relativna, proizlazi iz usporedbe subjekata s društvenim normama, idealnom društvenošću kojoj teže, kao i onom iz svoje okoline (McClelland i sur., 2020.). Ljudi napreduju zahvaljujući značajnim društvenim vezama, a osjećaj usamljenosti javlja se kada postoji nesklad između željene i nečije stvarne razine društvenih odnosa, pri čemu je usamljenost negativno, subjektivno iskustvo usko povezano s kvalitetom društvenih veza (Surkalim i sur., 2022.). Usamljenost je slična, ali različita od društvene izolacije, što se definira kao nedostatak društvenih kontakata, karakteriziran kao fizički udaljen od društvenih veza (Surkalim i sur., 2022.). Društvena izolacija u širem smislu odnosi se na nedostatak društvenih kontakata u smislu veličine društvene mreže, raznolikosti ili učestalosti (de Jong, van Tilburg i Dykstra, 2006., prema Hards i sur., 2022.)

Prolazna usamljenost je uobičajeno iskustvo, ali kronična ili teška usamljenost predstavlja prijetnju zdravlju i dobrobiti, s time da istraživanja pokazuju da do 80% adolescenata izjavljuje da se ponekad osjećaju usamljeno (Houghton i sur., 2014; Qualter i sur., 2015, prema Lawrence i sur., 2022.), dok do 22% može doživjeti usamljenost u kroničnom obliku (van Dulmen i Goossens, 2013., prema Lawrence i sur., 2022.). Čini se da su mladi ljudi posebno skloni usamljenosti (Lasgaard, Friis i Shevlin, 2016., prema Hards i sur., 2022.). To se može razumjeti unutar razvojnog konteksta, uzimajući u obzir da je adolescencija ključno razdoblje kada su društvena interakcija i odnosi s vršnjacima od najveće važnosti za društveni identitet i individualizaciju (Blakemore & Mills, 2014.; La Greca & Prinstein, 1999., prema Hards i sur., 2022.) Pri uspostavljanju odnosa s okolinom, mogu se javiti problemi te adolescenti mogu osjećati da nisu stvorili adekvatne odnose s drugim vršnjacima. Zbog navedenog, razumljivo je da je usamljenost povezana s problemima mentalnog

zdravlja zdrave djece i adolescenata (Loades et al., 2020., prema Hards i sur., 2022.). Konkretnije, usamljenost je povezana s negativnom samoprocjenom zdravlja i lošim blagostanjem, somatskim simptomima (kao što su glavobolje), mentalnim poremećajima (kao što su anksioznost i depresija), kao i većim rizikom za suicidalna ponašanja (Schinka i dr. al., 2012, prema Tabak i Zawadzka, 2017.). Osim toga, postoje individualne značajke koje pogoduju usamljenosti uključujući sramežljivost, nisko samopoštovanje i slabe socijalne vještine, pogrešna očekivanja od društvenih odnosa i česti sukobi s roditeljima (Tabak i Zawadzka, 2017.).

U literaturi o ovoj temi pojavljuju se opisi različitih dimenzija usamljenosti kao važnog iskustva u razvoju u procesu stvaranja vlastitog identiteta (Rokach, 2004., prema Tabak i Zawadzka, 2017.). Jednu od tipologija usamljenosti opisao je Weiss (1973.; 1974.). pri čemu je pretpostavio da postoje dvije različite vrste usamljenosti. **Emocionalna** usamljenost proizlazi iz nedostatka bliske, intimne privrženosti drugoj osobi. Pojedinci koji su se nedavno razveli, udovica ili osobe koje su nedavno prekinuli ljubavnu vezu mogli bi doživjeti ovaj oblik usamljenosti (Weiss, 1973.). **Socijalna** usamljenost proizlazi iz nedostatka mreže društvenih odnosa u kojima je osoba dio grupe prijatelja koji dijele zajedničke interese i aktivnosti (Weiss, 1973.). Pojedinci koji su se nedavno preselili u novu društvenu sredinu (npr. u novi grad, posao ili fakultet) mogli bi iskusiti ovaj oblik usamljenosti. Emocionalna usamljenost dovodi do osjećaja tjeskobe i izoliranosti, a socijalnu usamljenost karakteriziraju osjećaji dosade, besciljnosti i marginalnosti (Weiss 1974.). Obje vrste usamljenosti moraju se ispitivati neovisno, jer zadovoljenje potrebe za emocionalnom usamljenošću ne može biti protuteža socijalnoj usamljenosti, i obrnuto (Weiss, 1974.).

Kao što je prethodno opisano, usamljenost je iskustvo deficita između stvarnih društvenih odnosa i željenih društvenih odnosa, bilo u kvaliteti ili kvantiteti (Perlman & Peplau, 1981., prema Hards i sur., 2022.). Usamljenost može uzrokovati problematično korištenje interneta, iako se ovaj odnos može pojaviti u oba smjera, pri čemu je svaka strana ili uzrok ili posljedica (Kim i sur., 2009., prema Tabak i Zawadzka, 2017.). Do sada je dokazana veza između korištenja društvenih medija (osobito društvenih mreža) i usamljenosti kod odraslih (Primack i sur., 2017.; Shensa i sur., 2016., prema Lawrence i sur., 2022.), uz sugestije da bi ta veza mogla biti dvosmjerna. Odnosno, osobe koje doživljavaju više razine usamljenosti privlače

društveni mediji kao manje prijeteći način uspostavljanja društvenih veza, a upotreba društvenih medija može povećati usamljenost pomicanjem vremena koje bi inače bilo iskorišteno za izravnije komunikacije (Lawrence i sur., 2022.). Osim toga, također se tvrdi da društveni mediji promiču površne odnose s manje osjećaja privrženosti ili predanosti, pa iako postoji veći broj veza, te veze manje mogu zadovoljiti emocionalne potrebe korisnika (Huang, 2010., prema Lawrence i sur., 2022.). Na taj način, korištenje društvenih medija od strane mladih ljudi možda nije dvosmjerno, već je povezano s pozitivnim i negativnim ishodom (Lawrence i sur., 2022.).

1.3. Socijalna obilježja

1.3.1. Socijalna podrška

Socijalna podrška opisuje uvjete dobivene kroz odnose koji su u velikoj mjeri određeni njihovom percipiranom primjerenosti, a dobivanje optimalnog iznosa socijalne podrške znači da raspoloživi društveni resursi pokrivaju nečije potrebe za podrškom (Baumann i Pflingstmann, 1986.; Beutel, 1988.; Veiel, 1989., prema Frey i Rothlisberger, 1996.). Socijalna podrška definirana je kao percepcija ili iskustvo da je netko voljen i da se o njemu brinu drugi, da je cijenjen i priznat, te da je dio društvene mreže uzajamne pomoći i obveza (Wills, 1991., prema Taylor, 2011.). Uz to, percipirana socijalna podrška definirana je kao socijalna i psihološka podrška koju pojedinac dobiva od drugih, a provedene studije pokazale su da percipirana društvena podrška ima pozitivan društveni i emocionalni učinak na pojedince, a da su pojedinci koji nisu mogli primiti društvenu podršku imali negativan utjecaj (Cevik i Yildiz, 2017.). Socijalna podrška može se definirati i kao zadovoljavanje temeljnih potreba kao što su ljubav, uvažavanje i samoostvarenje te osjećaj pripadnosti kroz interakciju s drugima kao što su obitelj i prijatelji (Gunuc i Dogan, 2013.). Socijalna podrška može doći od partnera, rodbine, prijatelja, kolega s posla, društvenih veza, pa čak i odanog kućnog ljubimca (Allen, Blascovich i Mendes, 2002., prema Taylor, 2011.).

Pojam socijalna podrška često se koristi u širem smislu, uključujući socijalnu mrežu i socijalnu integraciju. Međutim, ova tri pojma treba jasno razlikovati jedan od drugog. Socijalne mreže predstavljaju objektivnu osnovu za socijalnu integraciju i socijalnu podršku jer su socijalne mreže broj ljudi ili mogućih pružatelja podrške u

okruženju pojedinca (Schwarzer, Knoll i Rieckmann, 2004.). Socijalna integracija i socijalna podrška, međutim, teorijski su konstrukti koji se odnose na stupanj do kojeg su pojedinci društveno ugrađeni i imaju osjećaj pripadnosti, obveze i intimnosti (Schwarzer, Knoll i Rieckmann, 2004.). Društvena integracija odnosi se na strukturu i kvantitetu društvenih odnosa, kao što su veličina i gustoća mreža i učestalost interakcije, ali ponekad i na subjektivnu percepciju ukorijenjenosti (Schwarzer, Knoll i Rieckmann, 2004.).

Socijalna podrška, nasuprot tome, odnosi se na funkciju i kvalitetu društvenih odnosa, kao što je percipirana dostupnost pomoći ili stvarno primljena podrška (Schwarzer, Knoll i Rieckmann, 2004.). Najčešća razlika koja se pravi je ona između percipirane dostupne potpore i stvarno primljene potpore. Prvo se može odnositi na predviđanje pomoći u trenutku potrebe, a drugo na pomoć pruženu unutar određenog vremenskog razdoblja (Schwarzer, Knoll i Rieckmann, 2004.). Prvo je često perspektivno, drugo uvijek retrospektivno (Schwarzer, Knoll i Rieckmann, 2004.). Ovo je bitna razlika jer ova dva pojma ne moraju nužno imati mnogo toga zajedničkog. Oni mogu biti usko povezani u nekim studijama, ali u drugima mogu biti nepovezani, ovisno o formulaciji i kontekstu (Newcomb, 1990.). Čini se da je očekivanje podrške u budućnosti stabilna crta ličnosti (Sarason i sur., 1983.) koja je isprepletena s optimizmom, dok se podrška pružena u prošlosti temelji na stvarnim okolnostima.

Taksonomije socijalne podrške obično klasificiraju podršku u nekoliko specifičnih oblika. Taylor (2011.) opisuje tri oblika socijalne podrške koje uključuju informacijsku, instrumentalnu i emocionalnu podršku. **Informacijska** podrška javlja se kada jedna osoba pomaže drugoj da bolje razumije stresni događaj i utvrdi koji resursi i strategije suočavanja mogu biti potrebni da se s njim nosi. Putem takvih informacija ili savjeta, osoba pod stresom može točno odrediti koje potencijalne troškove ili opterećenja stresni događaj može nametnuti i odlučiti kako s njime najbolje upravljati. **Instrumentalna** podrška uključuje pružanje opipljive pomoći kao što su usluge, financijska pomoć i druga posebna pomoć ili dobra. Primjeri uključuju vožnju ozlijeđenog prijatelja do hitne pomoći ili pružanje hrane ožalošćenoj obitelji. **Emocionalna** podrška uključuje pružanje topline i njege drugom pojedincu i uvjeravanje osobe da je on ili ona vrijedna osoba do koje je drugima stalo. No, kao što definicija jasno kaže, socijalna podrška također može uključivati jednostavno

percepciju da su takvi resursi dostupni, a ako budu potrebni, primjerice saznanje da se o nekome brine i/ili da netko može zatražiti podršku od drugih i dobiti je utješno je samo po sebi (Taylor, 2011.). Dakle, socijalna potpora može uključivati specifične transakcije u kojima jedna osoba izričito prima koristi od druge, ili se može doživjeti kroz percepciju da su takva pomoć i podrška potencijalno dostupni (Taylor, 2011.).

Socijalna podrška često je identificiran čimbenik rizika u okruženjima s višim i nižim prihodima, iako će se njezin utjecaj vjerojatno razlikovati među kulturama i različitim obiteljskim/društvenim kontekstima, a u nedostatku podrške roditelja, prijatelja, učitelja, ti adolescenti traže društvenu podršku putem interakcije s drugima na internetu (Tichon & Shapiro, 2003., prema Wu i sur., 2016.). Ovisnici o internetu, osobito adolescenti s nedostatkom socijalne podrške ili lošim društvenim i obiteljskim odnosima, skloni su izolaciji, lošijim akademskim uspjesima, povećanju nemira u obitelji, osjećaju se usamljeno i depresivno (Naseri i sur., 2015.).

1.3.2. Vršnjački pritisak

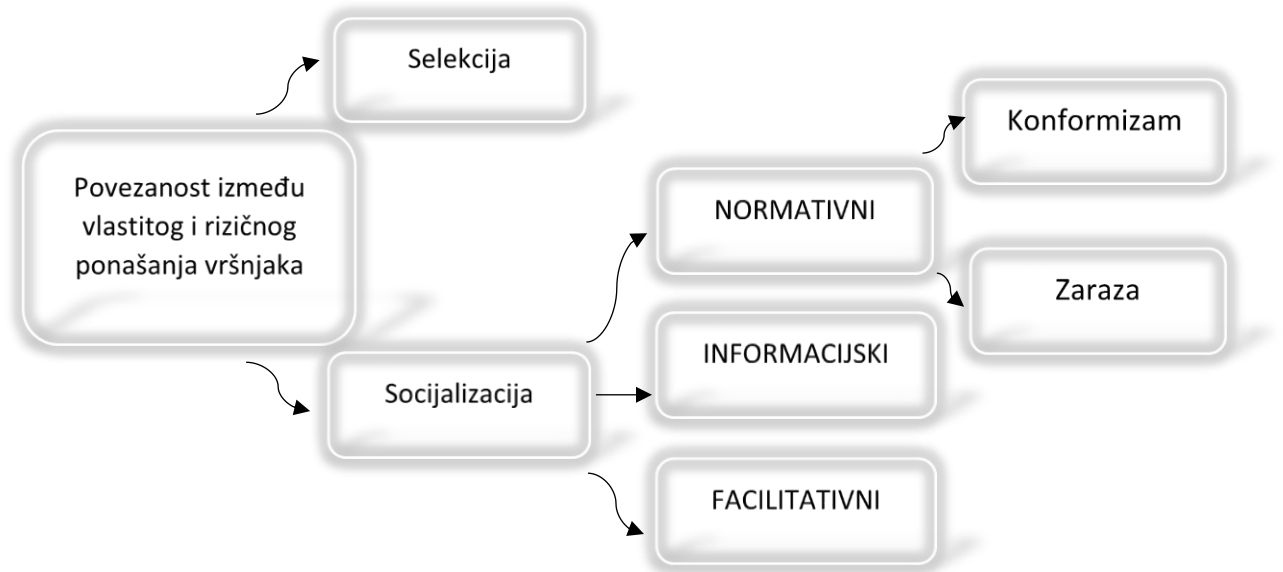
Među čimbenicima koji utječu na ljudsko odlučivanje, vršnjački pritisak je najčešće socio-psihološko stanje koje ima izravan utjecaj na individualna ponašanja kroz proces socijalne interakcije (Hu et al., 2021., prema Li, Choi i Forrest, 2023.). Većini ljudi je stalo, barem do određenog stupnja, do njihove društvene slike ili onoga što drugi misle o njima, a takva zabrinutost često je vrlo izražena među adolescentima, kojima je možda jako stalo do stvaranja imidža ili identiteta, i na čije ponašanje stoga može snažno utjecati način na koji ih vide njihovi vršnjaci (Bursztyń, Egorov i Jensen, 2019.). Vršnjaci igraju vrlo važnu ulogu u razvoju života pojedinca, a društvena grupa ne samo da pomaže u razvijanju pozitivnih navika u osobnosti pojedinca, već također usađuje niz negativnih atributa koji se često usvajaju u odnosima s vršnjacima zbog pritiska vršnjaka (Zafar i Ijaz, 2020.). Prema Loke i sur. (2016.), pritisak vršnjaka jedan je od najutjecajnijih načina poticanja rizičnog ponašanja mladih odraslih osoba (Zafar i Ijaz, 2020.). Pritisak je pokretač ponašanja pojedinca da se uključi u društvenu isključenost ili društveni konformizam (Mani, Rahwan i Pentland, 2013). Roditelji i vršnjaci imaju primarni utjecaj na živote djece, oni oblikuju ili koče razvoj i identitet mlade osobe, oni stvaraju pravila i okruženje za osobu da bude klasično uvjetovano (Bowlby, 1982., prema Chin-Hooi Soh i sur. 2017.). Pritisak vršnjaka može se

definirati i kao inzistiranje i poticanje pojedinaca iste dobne skupine da natjeraju pojedinca da nešto učini (Esen i Gundogdu, 2010.). Pritisak vršnjaka je višedimenzionalna sila, koja varira u snazi i smjeru kroz razrede, između grupa vršnjaka i među različite domene ponašanja adolescenata (Clasen i Brown, 1985.). Kako odnosi s vršnjacima postaju sve istaknutiji tijekom adolescencije, poriv da se čini ono što vršnjaci upućuju jača u mnogim sferama života adolescenta (Ngee Sim i Fen Koh, 2003.). Doista, tijekom adolescencije povećava se važnost vršnjaka i postoji povećana osjetljivost na pritisak vršnjaka koji može biti povezan s rizičnim ponašanjima (Inguglia i sur., 2019.).

Konceptualizacija osjetljivosti na pritisak vršnjaka postulira dvije vrste: osjetljivost na **antisocijalni pritisak** vršnjaka i osjetljivost na **neutralni pritisak** vršnjaka (Ngee Sim i Fen Koh, 2003.). U ovoj formulaciji koja se pripisuje Berndtu (1979.), antisocijalna ili neutralna osjetljivost ovisi o socijalno-pravnoj vrijednosti koja se pridaje ponašanju usmjerenom prema vršnjacima. Ponašanje je antisocijalno ako krši zakone ili društvene norme (npr. krađa u trgovinama, manji vandalizam), dok neutralno ponašanje ne krši zakone ili norme i nije osobito poželjno ili nepoželjno (npr. gledanje filmova, bavljenje sportom) (Berndt, 1979.). Dvije osjetljivosti se zatim definiraju u skladu s tim: adolescenti koji su spremni slijediti vršnjake u pogrešnim postupcima smatraju se podložnima antisocijalnom pritisku vršnjaka, dok se adolescenti koji su spremni slijediti vršnjake u neutralnim postupcima smatraju osjetljivima na neutralni pritisak vršnjaka (Ngee Sim i Fen Koh, 2003.). Nasuprot tome, neutralna osjetljivost uglavnom je zanemarena, a to je možda zbog uočenog nedostatka prediktivne ili praktične korisnosti za to, posebno u odnosu na antisocijalnu osjetljivost (Ngee Sim i Fen Koh, 2003.). Iako neutralna osjetljivost predviđa ponašanje, ona ima puno manju varijancu nego antisocijalna osjetljivost (Brown et al., 1986). Štoviše, neutralna osjetljivost možda neće biti posebno problematična, jer se većina neutralnih radnji često smatra beznačajnim za društvo u cjelini (Ngee Sim i Fen Koh, 2003.).

Osim navedenog teorijskog objašnjenja, Cox i Cox (1998.) predlažu tri potencijalna oblika vršnjačkog pritiska koji uključuju normativni, informativni te facilitativni.

Slika 1.1.: Prikaz tri oblika vršnjačkog prikaza

Izvor: Cox i Cox (1998.)

Slika predlaže tri potencijalna oblika vršnjačkog utjecaja: normativni, informativni i facilitativni. **Normativni** vršnjački utjecaj javlja se kada sudjelovanje vršnjaka u određenom ponašanju mijenja percepciju adolescenta o društvenim posljedicama vlastitog sudjelovanja. **Konformizam** se javlja kada se adolescent uključi u neko ponašanje jer osjeća da će dobiti ili društvenu nagradu (npr. grupno prihvaćanje) za sudjelovanje ili društvenu kaznu (ostracizam ili ismijavanje) za nesudjelovanje. Konformizam je bio predmet Aschove klasične studije o tome kako grupni pritisak utječe na prosudbu (1951.) i podudara se s popularnim pojmom "pritiska vršnjaka" (Cox i Cox, 1998). **Zaraza** se događa kada se netko želi uključiti u određenu aktivnost, sputan je percipiranim društvenim normama protiv toga, osjeća smanjenje tih ograničenja kada vidi da se netko drugi bavi takvim ponašanjem, a zatim to i sam čini (Cox i Cox, 1998).

Informacijski utjecaj vršnjaka javlja se kada ponašanje vršnjaka daje informacije o intrinzičnim posljedicama ponašanja, a te informacije motiviraju adolescenta na sudjelovanje. To se može dogoditi kroz izravnu verbalnu razmjenu (npr. adolescent koji govori uzrujanoj prijateljici da joj pušenje pomaže da "smiri živce"), pomoćno učenje (npr. primjećujući da se prijatelji ponašaju nesputanije i "zabavnije"

kad piju), ili čak kroz silogističko rezoniranje (Bill je pametan tip; Bill koristi kokain; stoga kokain ne smije biti previše štetan).

Facilitativni (olakšavajući) utjecaj vršnjaka događa se kada vršnjaci olakšavaju uključivanje u rizično ponašanje. Na primjer, Wolfson, Forster, Claxton i Murray (1997.) otkrili su da je 74 % pušača učenika od osmog do desetog razreda svoju posljednju cigaretu kupilo od prijatelja ili člana obitelji, u usporedbi s 23 % onih koji su je kupili od trgovina (Cox i Cox, 1998). U ovoj situaciji, imati prijatelje pušače možda neće povećati nečiju motivaciju za pušenjem, ali može pomoći da djelujemo u skladu s tom motivacijom (Cox i Cox, 1998). U određenom smislu, vršnjaci koji kupuju duhan (koji su bili teži pušači i kupovali su u trgovinama) bili su jednostavno posljednja faza u kanalu distribucije: od proizvođača cigareta, do trgovca na malo, do adolescenta koji više puši, do adolescenta koji eksperimentira (Cox i Cox, 1998).

1.4. Teorija klastera vršnjaka i kognitivno-bihevioralna teorija

Nadovezujući se na prethodno, prema teoriji klastera vršnjaka, vršnjaci su snažni socijalizacijski agenti koji aktivno oblikuju ponašanja drugih adolescenata mijenjajući njihova odgovarajuća uvjerenja i stavove, pri čemu vršnjaci s problemima u ponašanju mogu poslužiti kao negativni uzori, stoga adolescenti mogu izravno učiti i usvojiti povoljna uvjerenja o korištenju interneta i ovisnosti o internetu od vršnjaka (Wang, Lu i Lau, 2016.). Štoviše, promatranje vršnjaka s ovisnosti o internetu koji nisu uspjeli kontrolirati svoju upotrebu interneta može smanjiti nečiju percipiranu samoučinkovitost u kontroli upotrebe interneta putem zamjenskog učenja, čime se povećava njegov/njezin rizik od razvoja ovisnosti (Wang, Lu i Lau, 2016.). Pritisak vršnjaka može se pojaviti u obliku ohrabrenja, izazova ili stvarnih ponuda i poriva za korištenjem interneta (Simons-Morton, Haynie, Crump, Eitel i Saylor, 2001., prema Zhou i sur., 2018.). Isti autori navode da prema perspektivi klastera vršnjaka (Oetting & Beauvais, 1987.), zbog želje da se uklope, učenici se mogu suočiti s društvenim pritiskom da se prilagode grupnim vrijednostima i ponašaju na način koji podržavaju i provode njihovi vršnjaci (Arnett, 2000.), iako takve vrijednosti i ponašanja možda nisu u skladu s njihovim vlastitim uvjerenjima (Zhou i sur., 2018.).

Kao što se prije spomenulo, socijalna podrška ima značajan utjecaj na psihološku i fizičku dobrobit pojedinaca (Tas i Oztosun, 2018.). Nedostatak jakih,

kvalitetnih odnosa u online odnosima može uzrokovati socijalnu izolaciju (Aktepe i sur., 2013.). Naime, prema kognitivno-bihevioralnoj teoriji, osoba kojoj nedostaje socijalna podrška može je potražiti na internetu, provoditi previše vremena na njemu i postati ovisnik (Davis, 2001., prema Lei i sur., 2018.). Kako pojedinci kojima nedostaje socijalna podrška u fizičkom smislu mogu isprobati različite uloge na internetu, mogu komunicirati s drugima na različite načine i pronaći željenu društvenu podršku (Young, 1998.). Međutim, s vremenom virtualni odnosi mogu smanjiti potrebu i napore za uspostavom stvarnih društvenih odnosa, a privremena socijalna podrška dobivena putem interneta možda se neće nastaviti u stvarnom životu (Aktepe i sur., 2013.). Stoga bi bilo primjereno povećati komunikacijske i socijalne vještine potencijalno ovisničke skupine kako bi se izbjegli negativni učinci interneta na društvene odnose, a ako adolescenti mogu dobiti potrebnu socijalnu podršku od svojih prijatelja i obitelji, neće morati komunicirati u virtualnom okruženju interneta (Aktepe i sur., 2013.).

Ostajući u istoj teoriji, kognitivni teoretičari sugeriraju da se usamljenost razvija iz nesklada između željenih i ostvarenih odnosa (Peplau, Micheli i Morasch, 1982.; Perlman i Peplau, 1982., prema McWhirter i Horan, 1996.) i iz konstelacije negativnih, unutarnjih i stabilnih samopripisivanja o nedostacima u odnosima (Anderson i Arnoult, 1985.; Schultz i Moore, 1986.; Snodgrass, 1987., prema McWhirter i Horan, 1996.), dok bihevioristi tvrde da usamljenost proizlazi iz nedostataka u vještinama koje su ključne za razvoj odgovarajućih intimnih i društvenih odnosa (de JongGierveld, 1987.; Jones, Hobbs i Hockenbury, 1982., prema McWhirter i Horan, 1996.). Sukladno tome, moguće je pretpostaviti da osobe nezadovoljne odnosima s drugima i nedostatnim socijalnim kompetencijama, utjehu traže na internetu te posljedično više vremena provode na internetu što ih čini podložnijima za razvitak ovisnosti o internetu.

1.5. Povezanost socijalnih i individualnih aspekata s ovisnosti o internetu

Novija literatura o ovoj temi pokazuje da i individualne i okolinske varijable igraju važnu ulogu u određivanju razine ovisnosti o internetu (Lozano-Blasco, Latorre-Martinez i Cortes-Pascual, 2022.). Neke studije pokazuju da mlađa populacija spada u najaktivnije korisnike interneta te se smatra da oni provedu oko 3 h dnevno spojeni na internet, što uzrokuje veću vjerojatnost ovisnosti (Lozano-Blasco, Robres i Sanchez,

2022.) pri čemu mnogi adolescenti izjavljaju da im je teško smanjiti korištenje interneta zbog njegove prirode koja izaziva ovisnost (Tenzin i sur., 2019.). Utvrđeno je da adolescenti s ovisnosti o internetu imaju manju percipiranu društvenu podršku, osobito od svojih prijatelja, nego adolescenti koji ne pokazuju znakove ovisnosti (Karaer i Akdemir, 2019.). Negativnu korelaciju između percipirane socijalne podrške (od učitelja, prijatelja i obitelji) i ovisnosti o internetu potvrđuju brojna istraživanja (Tas i Oztosun, 2018.; Lei i sur., 2018.; Wang i Wang, 2013.; Wu i sur., 2016.; Gunuc i Dogan, 2013.).

Usamljenost je usko povezana s komunikacijskim vještinama, kao i prijateljskim i obiteljskim odnosima kod adolescenata, a potvrđeno je da adolescenti koji nemaju te vještine i vrijednosti doživljavaju usamljenost (Aktepe i sur., 2013.). Literatura ističe veze između adolescenata koji pate od usamljenosti, depresije i tjeskobe s njihovom upotrebom interneta kao strategije suočavanja, a isto se tako ističe da ovisnost o internetu ima tendenciju povećanja socijalne izolacije i osjećaja usamljenosti (Khatcherian i sur., 2022.). U odnosu na povezanost između ovisnosti o internetu i usamljenosti, studije su dosljedno pokazivale veze između visokih razina korištenja interneta, ovisnosti o internetu i usamljenosti (Kandell, 1998.; Kim, LaRose & Peng, 2009.; Kraut et al., 1998.; Lemmens, Valkenburg & Peter, 2009.; Moody, 2001.; Yao i Zhong, 2014., prema Pontes, Griffiths i Patrao, 2014.). Nadalje, korelacijske analize otkrile su povezanost između ovisnosti o internetu i usamljenosti, socijalne usamljenosti i drugih varijabli povezanih s obrazovnim kontekstom (Pontes, Griffiths i Patrao, 2014.). S druge strane, neka istraživanja pokazuju da je korištenje društvenih medija povezano s usamljenošću, ali da društveni mediji mogu biti izvor emocionalne podrške za usamljene (Baltacı, 2019.; Eroğlu & Bayraktar, 2017.; Moretta & Buodo, 2020., prema Uyaroglu i sur., 2021.). Esen i Siyez (2011.) pronašli su pozitivnu vezu između ovisnosti o internetu i usamljenosti, dok su drugi istraživači pokazali da usamljenost i percipirana socijalna podrška obitelji predviđaju ovisnost o internetu (Cevik i Yildiz, 2018.). Sumarno, najviše istraživanja ide tragom da adolescenti koji pate od osjećaja usamljenosti imaju veći rizik od stvaranja ovisnosti o internetu, budući da koriste internet kao strategiju suočavanja (Khatcherian i sur., 2022.).

Nadalje, Kiran-Esen i Gündoğdu (2010.) otkrili su da se ovisnost o internetu smanjila kako se smanjio pritisak vršnjaka kod adolescenata i povećala percipirana podrška obitelji i učitelja (Cevik i Yildiz, 2017.). Iako su istraživanja o vršnjačkom pritisku u povezanosti s ovisnošću o internetu malobrojna, autori Kiran-Esen i Gündoğdu (2010.) su svojim istraživanjem pokazali da što je veći pritisak vršnjaka, to je veća bila razina ovisnosti o internetu. Osim njih, Zhou i suradnici (2018.) ustanovili su da je izloženost vršnjačkom prekomjernom korištenju interneta povezana s povećanim razinama pritiska vršnjaka na korištenje interneta, što je zauzvrat povezano s povišenim razinama neprilagođene kognicije u vezi s korištenjem interneta, što je nadalje povezano s povišenim razinama problematičnog korištenja interneta. Osim toga, istraživanja pokazuju da utjecaj vršnjaka kod tinejdžera povećava ovisnost o internetu, a utjecaj roditelja smanjuje (Chin-Hooi Soh i sur., 2017.).

Teorijska značajnost proučavanja pojave ovisnosti o internetu očituje se kroz ispitivanje povezanosti sa socijalnom podrškom, vršnjačkim pritiskom i usamljenošću, što u toj kombinaciji još nije bilo ispitivano. Također, prvi put će se u domaćem istraživanju koristiti instrument SELSA-S u populaciji srednjoškolaca. Kao što je prethodno spomenuto, povezanost ovisnosti o internetu i vršnjačkog pritiska vrlo je malo istraženo područje, konkretnije uopće još nije u domaćem kontekstu, a internacionalno se broji tek nekolicina istraživanja. Smatra se da korištenje interneta pozitivno, ali i negativno utječe na akademski, društveni, emocionalni i razvoj osobnosti adolescenata u adolescenciji (Cevik i Yildiz, 2017.). Socijalna podrška temeljna je potreba adolescenata za nastavak društvenih odnosa na željenoj razini, prevladavanje osjećaja usamljenosti, prilagodbu društvu i održavanje stanja psihičkog blagostanja te je potrebno razumjeti njenu povezanost s ovisnosti o internetu, s obzirom da se ona smanjuje kod prisutnosti ove ovisnosti (Gunuc i Dogan, 2013.). Mogući vršnjački pritisak mogao bi ukazati na potrebu za edukacijama srednjoškolaca o temi otpornosti i samoodređenja te učenju asertivnih tehnika u području zaštite od pritiska društva. Zbog izolacije koju usamljenost donosi pojedincu, njeno detektiranje bi pomoglo u provođenju preventivnih programa jačanja obiteljskih, osobnih i socijalnih veza te promicanju zdravih ponašajnih navika na internetu.

Prema prezentiranim dosadašnjim istraživanjima i teorijama, postavljene su hipoteze koje pokušavaju istražiti nove socijalne i individualne aspekte ovisnosti o internetu ili već istražene odnose ispitati na novoj populaciji.

2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je ispitati povezanost između ovisnosti o internetu, usamljenosti, socijalne podrške i vršnjačkog pritiska kod srednjoškolaca.

Problem 1: Postoji li povezanost između stupnja ovisnosti o internetu i razine socijalne usamljenosti i razine emocionalne usamljenosti?

Hipoteza 1: Srednjoškolci koji iskazuju viši stupanj ovisnosti o internetu doživljavat će višu razinu socijalne usamljenosti i višu razinu emocionalne usamljenosti.

Problem 2: Postoji li povezanost između stupnja ovisnosti o internetu i razine socijalne podrške od strane prijatelja, razine socijalne podrške od obitelji i razine socijalne podrške od druge značajne osobe?

Hipoteza 2: Srednjoškolci koji iskazuju niži stupanj ovisnosti o internetu doživljavat će višu razinu socijalne podrške od strane prijatelja, višu razinu podrške od strane obitelji i višu razinu podrške od strane druge značajne osobe.

Problem 3: Postoji li povezanost između stupnja ovisnosti o internetu i razine percipiranog pritiska konformiranja vršnjačkoj grupi?

Hipoteza 3: Srednjoškolci koji iskazuju viši stupanj ovisnosti o internetu doživljavat će višu razinu percipiranog pritiska vršnjaka na konformiranje.

3. METODA

3.1. Uzorak

Tablica 3.1. *Spol*

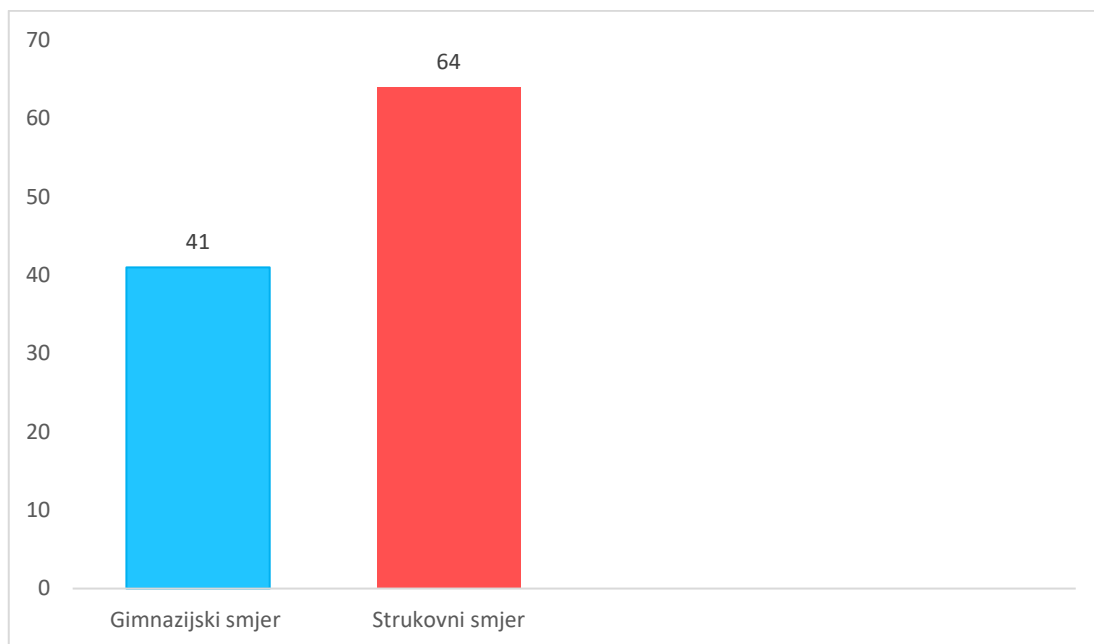
SPOL	N	%
Muški	43	41
Ženski	59	56,2
Ne mogu se opredijeliti	3	2,9
Ukupno	105	100

U istraživanju sudjelovalo je ukupno 105 učenika i učenica upisanih u Srednju školu Ivanec, uključujući smjerove CNC operatera, prodavača, ekonomske škole i gimnazije. Gledajući spol iz tablice 1., veći dio uzorka čini ženski spol (56,2%; N=59), dok malo manji udio čini muški spol (41%; N=43), a najmanji udio učenika izjasnio se da se ne može opredijeliti (2,9%; N=3).

Tablica 3.2. *Srednjoškolski smjerovi*

SMJER	N	%
Gimnazija	41	39
Ekonomska	33	31,4
CNC operater	20	19
Prodavač	11	10,5
Ukupno	105	100

Slika 3.1. Grafički prikaz podjele gimnazijskog i strukovnog udjela u uzorku

Razredi koji su sudjelovali u istraživanju su 1.G1, 2.G2, 3.G2 i 4.G1 te 1.C, 2.E, 3.P i 4.E. Najveći broj sudionika prema vrsti smjera čini gimnazijski smjer (39%; N=39), zatim ekonomisti (31,4%; N=33), CNC operateri (19%; N=20) te prodavači (10,5%, N=11). Obzirom na podjelu prema gimnazijskim i strukovnim smjerovima, graf prikazuje da je u uzorku veći udio strukovnih smjerova (60,95%; N=64), dok je manji udio učenika koji pohađaju gimnazijski program (39,05%; N=41).

Tablica 3.3. Razredi

RAZRED	N	%
1. razred	26	24,8
2. razred	33	31,4
3. razred	26	24,8
4. razred	20	19
Ukupno	105	100

Što se tiče podjele prema razredima, najveći dio učenika pohađa 2. razred (31,4%; N=33), a podjednaki broj učenika pohađa 1. razred i 3. razred (24,8%; N=26). Najmanji dio učenika pohađa 4. razred (19%; N=20).

Tablica 3.4. *Prosjek ocjena*

	N	MIN.	MAX.	M	C	D	SD
Prosjek ocjena	105	2,5	5,0	4,1	4,0	4	0,65

Gledajući prosjek ocjena u prošloj školskoj godini, aritmetički prosjek svih učenika je 4,1, dok je najčešća ocjena 4 (M=4,1; C=4,0; D=4), pri čemu je raspon prosjeka od 2,5 do 5,0 (SD=0,65).

3.2. *Postupak*

Za potrebe istraživanja je korišten prigodni uzorak učenika/učenica srednje škole od prvog do četvrtog razreda gimnazijskog smjera, ekonomskog smjera, CNC operatera i prodavača koji pohađaju Srednju školu Ivanec. Prije početka provođenja istraživanja, ono je odobreno od strane Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta u Zagrebu. Istraživanje se provodilo u vremenskom periodu između 19. travnja i 22. svibnja 2023. godine.

Nakon dobivenog odobrenja Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta, kontaktirana je ravnateljica Srednje škole Ivanec, pri čemu joj je poslan dopis za dobivanje suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju, kao i pismo za roditelje te anketa. Nakon odobrenja istraživanja od strane ravnateljice, osoba za kontakt za provođenje istraživanja bila je školska pedagogica s kojom je dogovoreno daljnje provođenje istraživanja. Prije provedbe, roditelji su informirani o provedbi istraživanja na način da su razrednici svakog razreda e-mailom poslali pismo za roditelje u kojem je objašnjen cilj, svrha, način provedbe istraživanja i slično. Istraživanje se provodilo pod satom razrednika, pri čemu je istraživač bio prisutan fizički, a poveznica za web anketu prosljeđena je učenicima od strane razrednika na grupne Viber grupe. Naposljetku, na sam dan provedbe istraživanja, od učenika se zatražio usmeni pristanak na sudjelovanje u istraživanju. Uz to, sudionici su prethodno pismeno i usmeno obaviješteni o svrsi istraživanja, trajanju postupka, načinu ispunjavanja ankete, anonimnosti, povjerljivosti dobivenih podataka, dobrovoljnosti sudjelovanja, kao i o pravu na odustajanje od sudjelovanja u bilo kojem trenutku. Sudionici su web anketu

(putem google obrazaca) ispunjavali na vlastitom mobilnom uređaju, a škola je imala i spremnu informatičku učionicu za one koji nemaju svoje mobilne uređaju, no za time nije bio potrebe.

Učenici su tijekom provedbe, ali i u početnom dijelu upitnika informirani o tome da je provedba istraživanja anonimna te da se podaci prikupljaju u skladu s načelom povjerljivosti. Usprkos tome što su se učenici/učenice i prije ispunjavanja morali prijaviti u vlastiti račun, privatnost je podešena tako da istraživač ne može ni na koji način saznati koji su učenici ispunili upitnik, niti koji odgovori pripadaju kojoj e-mail adresi. Prilikom slanja linka za ispunjavanje ankete, anonimnost je također sačuvana jer on nije slan svakom učeniku zasebno, nego u grupni razgovor na Viberu. Briga za dobrobit sudionika pokazana je isticanjem kontakata za pružanje psihosocijalne pomoći na način da ukoliko imaju nekih nedoumica, pitanja, probleme vezane uz temu ili imaju potrebu s nekim popričati u vezi teme istraživanja, mogu se obratiti sljedećim kontaktima koji uključuju Hrabri telefon, Plavi telefon, Centar za zdravlje mladih, TESA – Savjetovalište za mlade, pedagogu ili psihologu u svojoj školi te svom razredniku/razrednici. Osim navedenog, učenici su imali pristup kontakt osobi u slučaju dodatnih pitanja ili ako žele biti upoznati s rezultatima istraživanja.

3.3. *Mjerni instrumenti*

Upitnik se sastoji od ukupno 71 jedne čestice, pri čemu se prvi set pitanja odnosio se na socio-demografske pokazatelje te je za potrebe istraživanja konstruiran kratki upitnik o osnovnim informacijama uključujući spol, razred (prvi, drugi, treći ili četvrti), smjer (gimnazija ili strukovno usmjerenje) te opći uspjeh od prošle školske godine. Ostatak pitanja odnosi se na četiri standardizirana mjerna instrumenta: IAT, MSPSS, Upitnik percipiranog vršnjačkog pritiska i SELSA-S.

Ovisnost o internetu ispitivala se pomoću Testa ovisnosti o internetu (*Internet Addiction Test - IAT*) (Young, 1998.) koji se sastoji od 20 čestica kojima se mjeri patološka upotreba interneta (primjer čestice: Koliko često pokušavaš sakriti koliko si dugo bio/bila online?), a na koje sudionik odgovara na skali Likertovog tipa od 1 = „ne odnosi se na mene” do 5 = „uvijek”. Rezultati se interpretiraju na način da je normalan raspon od 10 do 30, blaga razina ovisnosti o internetu je između 31 i 49,

umjerena od 50 do 79, a visoka razina ovisnosti o internetu je između 80 i 100, a ukupni rezultat formira se kao zbroj odgovora na pojedinim česticama, pri čemu viši rezultat ukazuje na višu razinu ovisnosti (Young, 1998.). IAT je validiran u Hrvatskoj, gdje je na uzorku srednjoškolaca u dobi od 15–20 godina određena visoka unutarnja konzistencija cijelog testa (koeficijent unutarnje konzistencije, tj. Cronbachov alfa na ovom uzorku bio je 0,91) (Černja, Vejmelka i Rajter, 2019.). U ovom istraživanju Cronbachov alpha koeficijent za skalu Testa ovisnosti o internetu iznosi $\alpha=0,90$.

Socijalna podrška ispitivala kroz Multidimenzionalnu skalu percipirane socijalne podrške (*Multidimensional Scale of Perceived Social Support*) (Zimet i sur., 1988.) Multidimenzionalna skala percipirane socijalne podrške (Zimet i sur., 1988.), ljestvica od 12 stavki, dizajnirana je za mjerenje percipirane socijalne podrške iz tri izvora: obitelji, prijatelja i druge značajne osobe. Postoje četiri stavke za svaki izvor socijalne potpore, a na skali od 1 (uopće se ne slažem) do 7 (potpuno se slažem), sudionik označava stupanj koji najbolje odgovara njegovom stvarnom životu (Zimet i sur., 1988.). Subskale (podrška obitelji, prijatelja i značajne druge osobe) se boduju odvojeno, a prosječna ocjena za svaku podskalu izračunava se zbrajanjem stavki te podskale, a zatim dijeljenje s 4, s rasponom bodova od 1 do 7. Stoga, rezultat od 1 do 2,9 označava nisku podršku, 3-5 umjerenu, a rezultat od 5,1 do 7 visoku percipiranu socijalnu podršku (Štambuk i sur., 2019.). U hrvatskom kontekstu korištenja ovog instrumenta, analiza ljestvice ukazala je na očekivanu trodimenzionalnu strukturu i izvrsnu unutarnju pouzdanost za svaku dimenziju (obitelj = 0.95; prijatelji = 0.96; značajna druga osoba = 0.95) (Štambuk i sur., 2019.). U ovom istraživanju Cronbachov alpha koeficijent za skalu socijalne podrške od strane obitelji iznosi $\alpha=0,92$, za prijatelje $\alpha=0,92$, za drugu značajnu osobu $\alpha=0,90$.

Za mjerenje usamljenosti koristila se Kraća verzija Skale socijalne i emocionalne usamljenosti (*Social and Emotional Loneliness Scale for Adults - SELSA-S*) (DiTommaso, Brannen i Best, 2004.). Ukupno 15 čestica odabranih iz izvornih SELSA subskala čine SELSA-S, a odabir stavki temeljio se na potrebi da se osigura ravnoteža između negativno i pozitivno formuliranih stavki, pri čemu se stavke ocjenjuju na skali Likertovog tipa od 7 stupnjeva koja je varira od 1 (uopće se ne slažem) do 7 (u potpunosti se slažem) (DiTommaso, Brannen i Best, 2004.). Slijede primjeri pitanja iz svake SELSA-S skale: “Ne osjećam se zadovoljno prijateljima koje

imam” (socijalna usamljenost), "Osjećam se sam kad sam sa svojom obitelji" (obiteljska usamljenost) i "Imam romantičnog partnera čijoj sreći pridonosim" (romantična usamljenost). Visoki rezultati ukazuju na visoku razinu usamljenosti, pri čemu je najniži rezultat 15, a najviši 105. Čestice koje se obrnuto formiraju su 2,5 i 9 (socijalna usamljenost), zatim 8, 11 i 12 (obiteljska usamljenost) te 3, 6 i 14 (romantična usamljenost). Prema zadnjim istraživanjima, analize su pokazale dobru unutarnju pouzdanost za svaku dimenziju, točnije 0,94 za romantičnu, 0,92 za socijalnu i 0,86 za obiteljsku dimenziju usamljenosti (Daie, Mahmoodi-Shan i Mehrbakhsh, 2022.). U ovom istraživanju Cronbachov alpha koeficijent za skalu socijalne usamljenosti iznosi $\alpha=0,82$, a za emocionalnu usamljenost $\alpha=0,70$.

Za potrebe ovog istraživanja koristio se i *Upitnik percipiranog vršnjačkog pritiska* (Sušac, Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2016.) koji je konstruiran na temelju analize literature iz područja i drugih postojećih upitnika. Sastoji se od 20 čestica koje označavaju različita ponašanja mladih, za koje sudionici trebaju označiti doživljavaju li pritisak od strane svojih vršnjaka da u njima sudjeluju. Ponuđeni odgovori su 1 (nikakav pritisak), 2 (mali), 3 (srednji) i 4 (veliki), a čestice se grupiraju u 3 subskele koje uključuju pritisak na konformiranje vršnjačkoj grupi ($\alpha=0.84$), pritisak na rizična ponašanja ($\alpha=0.83$) i pritisak na društveno prihvatljiva ponašanja ($\alpha=0.71$). Ukupni rezultat dobiva se kao prosjek odgovora na pripadajućim česticama za svaku subskalu i kreće se od 1 do 4, a veći rezultat znači veći percipirani vršnjački pritisak za uključivanje u određenu vrstu ponašanja. Primjer pitanja za konformiranje vršnjačkoj grupi je „Koliki pritisak doživljavaš od strane svojeg društva da se oblačiš ili prilagođavaš svoj stil većini društva?“, pritisak na rizična ponašanja „Koliki pritisak doživljavaš od strane svojeg društva da konzumiraš droge (npr. pušiš marihuanu)?“ i za pritisak na društveno prihvatljiva ponašanja je „Koliki pritisak doživljavaš od strane svojeg društva da se ponašaš kao drugi iz tvog društva?“. Za potrebe ovog istraživanja vršnjačkog pritiska koristi se samo skala percipiranog pritiska na konformiranje vršnjačkoj grupi. U ovom istraživanju Cronbachov alpha koeficijent za skalu Pritiska na konformiranje vršnjačkoj grupi iznosi također $\alpha=0.84$.

3.4. Obrada podataka

Prema preliminarnim testovima pomoću kojih se provjerava simetričnost distribucije unutar određene varijable, hipoteza 2 i hipoteza 3 provjeravane su pomoću Spearmanovog neparametrijskog korelacijskog testa, dok je hipoteza 1 zbog normalne distribucije provjeravana pomoću Pearsonovog parametrijskog korelacijskog testa.

4. REZULTATI

4.1. Deskriptivni pokazatelji glavnih rezultata

U nastavku slijedi prikaz deskriptivnih pokazatelja glavnih rezultata i prikaz rezultata za svaki pojedinačni ispitivani odnos varijabli, odnosno povezanost između ovisnosti o internetu i usamljenosti, povezanost između ovisnosti o internetu i socijalne podrške te povezanost između ovisnosti o internetu i vršnjačkog pritiska.

Tablica 4.1. Deskriptivni pokazatelji

	N	MIN	MAX	M	C	SD
IAT	105	23	82	46,69	46	12,509
SELSA-S SOCIJALNA USAMLJENOST	105	5	35	13,94	13	6,525
SELSA-S EMOCIONALNA USAMLJENOST	105	10	65	33,2	33	10,629
MSPSS - OBITELJ	105	2	7	5,53	6	1,431
MSPSS – PRIJATELJI	105	1	7	5,33	5,5	1,584
MSPSS – DRUGA ZNAČAJNA OSOBA	105	1,25	7	5,69	6,25	1,450
UPVP - KONFORMIRANJE	105	7	27	13,36	13	5,082

UPVP – RIZIČNA PONAŠANJA	105	7	27	10,75	10	4,441
UPVP – DRUŠ. PRIH. PONAŠANJA	105	5	18	9,886	10	3,411

Legenda: IAT – Test ovisnosti o internetu; SELSA-S – Kraća verzija Skale socijalne i emocionalne usamljenosti; MSPSS - Multidimenzionalna skala percipirane socijalne podrške; UPVP – Upitnik percipiranog vršnjačkog pritiska

Tablica 4.2. *Test ovisnosti o internetu*

Pitanje	N	Min	Max	M	C	SD
Koliko često se osjećaš depresivno, neraspoloženo ili nervozno kada nisi na internetu, a što nestaje kada se ponovno povežeš s internetom?	105	1	5	2,24	2	0,936
Koliko često se osjećaš preokupirano internetom kada nisi online ili maštaš o tome da si na internetu?	105	1	5	2,38	2	1,060
Koliko često naglo reagiraš, višeš ili se ljutiš ako te netko gnjavi kad si online?	105	1	5	2,29	2	0,938
Koliko često pokušavaš sakriti koliko si dugo bio/bila online?	105	1	5	1,62	1	0,924
Koliko često iščekuješ kada ćeš ponovno biti online?	105	1	5	2,36	2	0,992
Koliko često odlučiš provoditi više vremena na internetu nego izlaziti s drugima?	105	1	5	2,29	2	1,116
Koliko često se bojiš da bi život bez interneta bio dosadan, prazan i bez radosti?	105	1	5	2,55	2	1,217
Koliko često gubiš san jer si online?	105	1	5	2,40	2	1,140
Koliko često blokiraš uznemirujuće misli o svom životu umirujućim mislima o internetu?	105	1	5	2,45	2	1,177
Koliko često tvoj radni učinak ili produktivnost trpi zbog interneta?	105	1	5	2,55	2	1,065
Koliko često tvoje ocjene ili školske obaveze pate zbog količine vremena koje provodiš na internetu?	105	1	5	2,44	2	1,143
Koliko često ti se dogodi da ostaneš online duže nego što si namjeravao/-la?	105	1	5	3,21	3	1,124
Koliko često zanemariš kućanske poslove kako biste više vremena provodio/-la na internetu?	105	1	5	2,31	2	1,103

Koliko često ti se dogodi da kažeš "još samo nekoliko minuta" kada si online?	105	1	5	3,03	3	1,259
Koliko često pokušavaš skratiti vrijeme koje provodiš na internetu i ne uspiješ?	105	1	5	2,11	2	1,031
Koliko često radije odabireš uzbuđenje na internetu nego intimnost s partnerom?	105	1	5	1,60	1	1,015
Koliko često uspostavljaš nove odnose s online korisnicima?	105	1	5	2,26	2	0,991
Koliko često provjeravaš svoju e-poštu prije nečeg drugog što moraš učiniti?	105	1	5	2,15	2	1,054
Koliko često postaneš obrambeni ili tajnoviti kada te netko pita što radiš na internetu?	105	1	5	2,06	2	1,027
Koliko često se drugi u tvom životu žale na količinu vremena koje provodiš na internetu?	105	1	5	2,39	2	1,122

Tablica 4.3. Razlike u ovisnosti o internetu obzirom na vrstu programa

	Vrsta programa	N	M	SD	F	p
Ovisnost o internetu	Gimnazija	41	51,37	13,767	4,559	0,005
	Ekonomika	33	43,03	9,538		
	CNC operateri	20	41,60	11,838		
	Prodavači	11	49,45	10,848		

Ovisnost o internetu mjerena je Testom ovisnosti o internetu (IAT) čiji se odgovori kreću u rasponu od 10 do 100. Srednjoškolci su na ovoj skali postigli prosječan rezultat ($M=46,69$; $SD=12,509$) pri čemu je 23 najmanji, a 82 najveći ostvaren rezultat ($SD=12,509$). Rezultat ukazuje na to da ispitanici općenito imaju blagu ovisnost o internetu. Koristeći ANOVA test za ispitivanje razlika, isti je pokazao da postoje statistički značajne razlike u ovisnosti prema internetu s obzirom na vrstu programa ($F=4,559$; $p=0,005$). Gimnazijalci se ističu kao skupina s najvišom razinom ovisnosti o internetu ($M=51,37$, $SD=13,767$) te na temelju rezultata pripadaju u kategoriju umjerene ovisnosti o internetu, zatim ih slijede prodavači ($M=49,45$; $SD=10,848$), CNC operateri ($M=41,60$; $SD=11,838$) i kraju ekonomisti ($M=43,03$; $SD=9,538$) koji pripadaju u kategoriju blage ovisnosti o internetu.

Tablica 4.4. *Kraća verzija Skale socijalne i emocionalne usamljenosti – SELSA-S*

Pitanje	N	Min	Max	M	C	SD
1. Osjećam se samim/-om kada sam sa svojom obitelji.	105	1	7	2,76	2	1,944
2. Osjećam se dijelom grupe prijatelja.*	105	1	7	5,30	6	1,629
3. Imam romantičnog partnera s kojim dijelim svoje najintimnije misli i osjećaje.*	105	1	7	3,37	2	2,562
4. Ne postoji osoba u mojoj obitelji na koju se mogu osloniti za podršku i ohrabrenje, ali volio bih da postoji.	105	1	7	2,75	2	1,839
5. Moji prijatelji razumiju moje motive i razmišljanja.*	105	1	7	5,05	5	1,528
6. Imam ljubavnog ili bračnog partnera koji mi daje podršku i ohrabrenje koje trebam.*	105	1	7	3,28	1	2,607
7. Nemam prijatelja koji dijele moje stavove, ali volio bih da ih imam.	105	1	7	2,97	3	1,746
8. Osjećam se blisko sa svojom obitelji.*	105	1	7	5,64	6	1,545
9. Mogu se osloniti na pomoć svojih prijatelja.*	105	1	7	5,42	6	1,764
10. Volio bih da imam zadovoljavajuću ljubavnu vezu.	105	1	7	4,74	5	2,015
11. Osjećam se dijelom svoje obitelji.*	105	2	7	6,05	7	1,396
12. Moja obitelj stvarno brine o meni.*	105	2	7	6,10	7	1,300
13. Nemam prijatelja koji me razumiju, ali volio bih da imam.	105	1	7	2,73	2	1,846
14. Imam romantičnog partnera čijoj sreći pridonosim.*	105	1	7	2,586	3	2,586
15. Imam nezadovoljenu potrebu za bliskom romantičnom vezom.	105	1	7	2,81	2	2,029

Legenda: * Čestice koje se obrnuto formiraju (veći rezultat ukazuje na manju razinu usamljenosti)

Usamljenost je ispitivana pomoću Kraće verzije Skale socijalne i emocionalne usamljenosti (SELSA-S) i operacionalizirana u dvije varijable, razine socijalne i razine emocionalne usamljenosti. Razina socijalne usamljenosti kod ispitanika varira od minimalno 5 do maksimalno 35 (SD=6,525), pri čemu je prosječan rezultat 13,94 (M=13,94; C=13). Rezultati ukazuju na općenitu nisku razinu socijalne usamljenosti kod ispitanika. Razina emocionalne usamljenosti kod ispitanika nalazi se u rangui od

najmanje 10 do najviše 65 (SD=10,629), dok je prosječan rezultat 33,2 (M=33,2; C=33) što sugerira da ispitanici imaju nešto višu razinu emocionalne usamljenosti.

Tablica 4.5. *Multidimenzionalna skala percipirane socijalne podrške*

Pitanje	N	Min	Max	M	C	SD
1. Postoji posebna osoba koja je u blizini kada ju trebam.	105	1	7	5,69	6	1,592
2. Postoji posebna osoba s kojom mogu podijeliti svoje radosti i tuge.	105	1	7	5,81	7	1,618
3. Moja obitelj se stvarno trudi mi pomoći.	105	1	7	5,70	6	1,454
4. Od obitelji dobivam potrebnu emocionalnu pomoć i podršku.	105	1	7	5,55	6	1,593
5. Imam posebnu osobu koja mi je pravi izvor utjehe.	105	1	7	5,75	7	1,680
6. Moji prijatelji mi stvarno pokušavaju pomoći.	105	1	7	5,14	6	1,832
7. Mogu računati na svoje prijatelje kad stvari krenu po zlu.	105	1	7	5,25	6	1,823
8. O svojim problemima mogu razgovarati sa svojom obitelji.	105	1	7	5,21	6	1,714
9. Imam prijatelje s kojima mogu podijeliti svoje radosti i tuge.	105	1	7	5,65	6	1,563
10. Postoji posebna osoba u mom životu kojoj je stalo do mojih osjećaja.	105	1	7	5,53	6	1,792
11. Moja obitelj je spremna pomoći mi u donošenju odluka.	105	1	7	5,64	6	1,576
12. Mogu razgovarati o svojim problemima sa svojim prijateljima.	105	1	7	2,31	2	1,041

Socijalna podrška ispitivana je s Multidimenzionalnom skalom percipirane socijalne podrške (MSPSS) kroz višestruku operacionalizaciju koja se sastoji od tri varijable, a one uključuju razinu percipirane podrške od strane obitelji, od strane prijatelja i od strane posebne druge osobe. Rezultati za obitelj kretali su se od najmanje 2 do najviše 7, za prijatelje od najmanje 1 do najviše 7 te za drugu značajnu osobu od najmanje 1,25 do najviše 7. Ispitanici su pokazali da imaju visoku razinu percipirane podrške od strane obitelji (M=5,53; M=6; SD=1,431), zatim visoku razinu percipirane podrške od strane prijatelja (M=5,33; M=5,5; SD=1,584) te također visoku razinu percipirane podrške od strane druge značajne osobe (M=5,69; M=6,259; SD=1,450).

Tablica 4.6. *Upitnik percipiranog vršnjačkog pritiska*

Pitanje: Koliki pritisak doživljavaš od strane svojih prijatelja (svog „društva“) da...	N	Min	Max	M	C	SD
1. ...budeš društveno aktivna (npr. ideš na tulum, izlaziš van i sl.)?	105	1	4	2,31	2	1,041
2. ...pušiš cigarete?	105	1	4	1,38	1	0,859
3. ...učiš, imaš dobre ocjene?	105	1	4	2,40	3	0,996
4. ...se oblačiš ili prilagođavaš svoj stil većini društva?	105	1	4	1,90	2	1,015
5. ...piješ alkoholna pića?	105	1	4	1,82	2	0,988
6. ...imaš dečka?	105	1	4	1,66	1	1,064
7. ...budeš dio određenog društva/ekipe?	105	1	4	2,05	2	1,070
8. ...se ne družiš s određenim vršnjacima?	105	1	4	1,91	2	1,011
9. ...budeš na dijete ili vježbaš kako bi bolje izgledala?	105	1	4	1,90	1	1,134
10. ...“zabriješ“ s nekim?	105	1	4	1,61	1	0,935
11. ...ideš u crkvu?	105	1	4	1,60	1	0,905
12. ...konzumiraš droge (npr. pušiš marihuanu)?	105	1	4	1,33	1	0,780
13. ...sudjeluješ u izvanškolskim aktivnostima?	105	1	4	1,70	1	0,919
14. ...kršiš roditeljska pravila/dogovore koje imaš s roditeljima?	105	1	4	1,51	1	0,786
15. ...imaš spolne odnose?	105	1	4	1,36	1	0,798
16. ...izlaziš na ista mjesta kao drugi iz tvog društva, sudjeluješ u istim aktivnostima?	105	1	4	2,08	2	1,044
17. ...se baviš nekim sportom?	105	1	4	1,87	1	1,066
18. ...prepisuješ na testu?	105	1	4	1,83	2	0,985
19. ...prkosiš nastavnicima ili ih ne slušaš?	105	1	4	1,42	1	0,782
20. ...se ponašaš kao drugi iz tvog društva?	105	1	4	1,70	1	0,856

Vršnjački pritisak je u ovom istraživanju ispitivan pomoću Upitnika o percipiranom vršnjačkom pritisku, pri čemu je operacionaliziran u jednu varijablu koja se odnosi na razinu pritiska konformiranja vršnjačkoj grupi. Rezultati su pokazali je razina pritiska na konformiranje vršnjačkoj grupi najviša od svih (M=13,36; C=13;

SD=5,082) s rasponom od minimalno 7 do najviše 27. Sljedeća je razina pritiska na rizična ponašanja koji iznosi nešto manje od prethodnog (M=10,75, C=10; SD=4,441) čiji je raspon najmanje 7, a najviše 27. Na kraju, najniža razina pritiska je ona na društveno prihvatljiva ponašanja (M=9,88; C=10; SD=3,411) čiji je raspon od najmanje 5, a najviše 18.

4.2. Odnosi između varijabli

Tablica 4.7. Odnos između konstrukata

	SOCIJALNA USAMLJENOST	EMOCIONALNA USAMLJENOST
OVISNOST O INTERNETU	0,437**	0,388**

**p<0,001

	SOCIJALNA PODRŠKA OD OBITELJI	SOCIJALNA PODRŠKA OD PRIJATELJA	SOCIJALNA PODRŠKA OD DRUGE ZNAČAJNE OSOBE
OVISNOST O INTERNETU	-0,284**	-0,301**	-0,196*

**p<0,01; *p<0,05

	PRITISAK NA KONFORMIRANJE VRŠNJAČKOJ GRUPI
OVISNOST O INTERNETU	0,224*

*p=0,02

	USAMLJENOST	SOCIJALNA PODRŠKA	VRŠNJAČKI PRITISAK
USAMLJENOST	1,000		
SOCIJALNA PODRŠKA	-0,750**	1,000	
VRŠNJAČKI PRITISAK	0,220*	-0,246*	1,000

**p<0,001; *p<0,05

4.2.1. Povezanost između ovisnosti o internetu i usamljenosti

Pearsonov test korelacije pokazuje da postoji statistički značajna pozitivna povezanost umjerene visine ($r=0,437$, $p<0,001$) između stupnja ovisnosti o internetu i razine socijalne usamljenosti. Srednjoškolci koji iskazuju viši stupanj ovisnosti o internetu imaju i višu razinu socijalne usamljenosti.

Pearsonov test korelacije pokazuje da također postoji statistički značajna pozitivna povezanost slabe visine ($r=0,388$, $p<0,001$) između stupnja ovisnosti o internetu i razine emocionalne usamljenosti. Srednjoškolci koji iskazuju viši stupanj ovisnosti o internetu imaju i višu razinu emocionalne usamljenosti.

Uzimajući u obzir da je usamljenost višestruko operacionalizirana kroz dvije varijable te da je utvrđena statistički značajna povezanost kod obje, prihvaća se afirmativna hipoteza koja pretpostavlja postojanje povezanosti između stupnja ovisnosti o internetu i razine socijalne i razine emocionalne usamljenosti.

4.2.2. Povezanost između ovisnosti o internetu i socijalne podrške

Spearmanov test korelacije pokazuje da postoji statistički značajna negativna povezanost slabe visine ($r=-0,284$, $p<0,01$) između stupnja ovisnosti o internetu i razine socijalne podrške od obitelji. Srednjoškolci koji iskazuju niži stupanj ovisnosti o internetu imaju i višu razinu socijalne podrške od obitelji.

Spearmanov test korelacije pokazuje da također postoji statistički značajna negativna povezanost slabe visine ($r=-0,301$, $p<0,01$) između stupnja ovisnosti o internetu i razine socijalne podrške od prijatelja. Srednjoškolci koji iskazuju niži stupanj ovisnosti o internetu imaju i višu razinu socijalne podrške od prijatelja.

Spearmanov test korelacije pokazuje da isto tako postoji statistički značajna negativna povezanost neznatne visine ($r=-0,196$, $p<0,05$) između stupnja ovisnosti o internetu i razine socijalne podrške od strane druge značajne osobe. Srednjoškolci koji iskazuju niži stupanj ovisnosti o internetu imaju i višu razinu socijalne podrške od druge značajne osobe.

Obzirom da je socijalna podrška višestruko operacionalizirana kroz tri varijable te da je utvrđena statistički značajna povezanost kod svih, prihvaća se afirmativna hipoteza koja pretpostavlja postojanje povezanosti između stupnja ovisnosti o internetu i razine socijalne podrške od strane obitelji, razine socijalne podrške od strane prijatelja i razine socijalne podrške od strane druge značajne osobe.

4.2.3. Povezanost između ovisnosti o internetu i vršnjačkog pritiska

Spearmanov test korelacije pokazuje da postoji statistički značajna pozitivna povezanost slabe visine ($r=0,224$, $p=0,02$) između stupnja ovisnosti o internetu i razine

percipiranog pritiska na konformiranje vršnjačkoj grupi. Srednjoškolci koji iskazuju viši stupanj ovisnosti o internetu imaju i višu razinu percipiranog pritiska vršnjaka na konformiranje. Zbog navedenih rezultata, prihvaća se hipoteza koja pretpostavlja povezanost između stupnja ovisnosti o internetu i razine percipiranog pritiska vršnjaka na konformiranje.

4.2.4. Povezanost ostalih konstrukata međusobno

Koristeći Spearmanov test korelacije, vidljivo je da su svi konstrukti međusobno statistički značajno povezani.

Konkretnije, Spearmanov test korelacije pokazuje da postoji statistički značajna negativna povezanost visoke visine ($r=-0,750$, $p<0,001$) između razine usamljenosti i razine socijalne podrške. Srednjoškolci koji prikazuju višu razinu usamljenosti pokazuju i nižu razinu socijalne podrške.

Također, Spearmanov test korelacije pokazuje da postoji statistički značajna pozitivna povezanost slabe visine ($r=0,220$, $p<0,05$) između razine usamljenosti i razine vršnjačkog pritiska. Srednjoškolci koji pokazuju višu razinu usamljenosti pokazuju i višu razinu vršnjačkog pritiska.

Isto tako, Spearmanov test korelacije pokazuje da postoji statistički značajna negativna povezanost slabe visine ($r=-0,246$, $p<0,05$) između razine vršnjačkog pritiska i razine socijalne podrške. Srednjoškolci koji pokazuju nižu razinu vršnjačkog pritiska prikazuju višu razinu socijalne podrške.

5. RASPRAVA

5.1. Osvrt na rezultate

Kao što je prikazano u prethodnih istraživanjima, individualne i okolinske varijable imaju bitnu ulogu u određivanju razine ovisnosti o internetu (Lozano-Blasco, Latorre-Martinez i Cortes-Pascual, 2022.). Zanimljivo je za istaknuti da srednjoškolci u ovom istraživanju prikazuju prosječno blagu ovisnost o internetu, pri čemu najviši stupanj pokazuju mladi gimnazijskog smjera.

Prvenstveno, rezultati istraživanja pokazuju da srednjoškolci koji prikazuju viši stupanj ovisnosti o internetu, imaju značajno višu razinu usamljenosti, pogotovo socijalne usamljenosti. To potvrđuju i druga istraživanja koja idu tim tragom (Khatcherian i sur., 2022.; Kandell, 1998.; Kim, LaRose & Peng, 2009.; Kraut et al., 1998.; Lemmens, Valkenburg & Peter, 2009.; Moody, 2001.; Yao i Zhong, 2014., prema Pontes, Griffiths i Patrao, 2014.), iako postoje istraživanja koja ukazuju na to da društvene mreže smanjuju razinu usamljenosti (Baltacı, 2019.; Eroğlu & Bayraktar, 2017.; Moretta & Buodo, 2020., prema Uyaroglu i sur., 2021; Esen & Siyez 2011.). Upravo zbog ovih konzistentnih razlika u pregledu literature, bilo je važno ispitati odnos ovih fenomena. Uzimajući to u obzir, ovo istraživanje ukazuje na statistički značajnu povezanost pri čemu kada raste ovisnost o internetu, raste i usamljenost, uključujući emocionalnu i socijalnu. Fokusrajući se na to da neki autori smatraju da internet predstavlja mjesto socijalne podrške za usamljene, ovi rezultati upućuju na to da je vjerojatnije da se internetom mladi više izoliraju od drugih, nešto što se spajaju. Na to se nadovezuje i definicija usamljenosti koja govori da je ta usamljenost zapravo iskustvo deficita između stvarnih društvenih odnosa i željenih društvenih odnosa (Perlman & Peplau, 1981., prema Hards i sur., 2022.). Kao što je prethodno spomenuto, moguće je pretpostaviti da mladi nezadovoljni odnosima s drugim osobama i neadekvatnim socijalnim vještinama, kao utjehu i dopunu tome traže na internetu te posljedično više vremena provode na internetu što ih čini podložnijima za razvijanje ovisnosti o internetu.

Sukladno rezultatima ranijih istraživanja (Tas i Oztosun, 2018.; Lei i sur., 2018.; Wang i Wang, 2013.; Wu i sur., 2016.; Gunuc i Dogan, 2013.), ovisnost o internetu i socijalna podrška su u negativnoj korelaciji, što znači da oni srednjoškolci koji imaju niži stupanj ovisnosti o internetu imaju više razine socijalne podrške, i to uključujući od prijatelja, obitelji i druge značajne osobe. Rezultati ovog istraživanja sukladni su i prema kognitivno-bihevioralnoj teoriji koja govori da mladi, kojima nedostaje socijalna podrška, je traže na internetu, pri čemu onda provode previše vremena na njemu i postaju ovisnima (Davis, 2001., prema Lei i sur., 2018.). Nastavno tome, kada i stvore određene odnose s drugima online, ta privremena socijalna podrška dobivena online možda se neće nastaviti u stvarnom životu (Aktepe i sur., 2013.).

Završno, potvrđena je i slaba povezanost ovisnosti o internetu te vršnjačkog pritiska, pri čemu srednjoškolci koji prikazuju viši stupanj ovisnosti o internetu pokazuju i višu razinu percipiranog konformiranja vršnjačkoj grupi. Ovaj odnos fenomena bio je zanimljiv za istražiti zbog nedovoljnog broja istraživanja ove teme. Istraživanja koja postoje (Kıran-Esen i Gündoğdu, 2010.; Cevik i Yildiz, 2017.; Zhou i sur., 2018.; Chin-Hooi Soh i sur., 2017.) ukazuju na to da što je veći pritisak vršnjaka, to je veća ovisnost o internetu. Uzimajući u obzir da je pritisak pokretač ponašanja pojedinca da se uključi u društvenu isključenost ili društveni konformizam (Mani, Rahwan i Pentland, 2013), za potrebe provjeravanje hipoteze u ovom istraživanju koristila se skala Percipiranog konformiranja vršnjačkoj grupi iz Upitnika percipiranog vršnjačkog pritiska, kao najbližnje varijable koja mjeri pritisak na vjerojatnost konformacije, što ima smisla obzirom na prirodu konstrukta ovisnosti o internetu (Sušac, Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2016.). Obzirom da je dokazana slaba povezanost između ovih fenomena, preporuča se daljnje istraživanje povezanosti ovih pojava na probabilističkom uzorku koji bi omogućio reprezentativnije rezultate.

Važan nalaz ovog rada je i rezultat statistički negativno značajne visoke razine povezanosti između usamljenosti i socijalne podrške, što govori o tome da ovi fenomeni međusobno dolaze zajedno, pri čemu mladi koji prikazuju više razine usamljenosti pokazuju niže razine socijalne podrške. To podržava i nalaz Aktepea i suradnika (2013.) koje govori je da usamljenost usko povezana s komunikacijskim vještinama, kao i prijateljskim i obiteljskim odnosima kod adolescenata, a potvrđeno je da adolescenti koji nemaju te vještine i vrijednosti doživljavaju usamljenost. Čini se da mladi koji su usamljeni nemaju dovoljno socijalne podrške od strane obitelji, prijatelja i druge značajne osobe. Važno je i što su fenomeni socijalne podrške, usamljenosti i vršnjačkog pritiska svi međusobno značajno povezani. U tom dijelu pronalazimo ulogu socijalnog rada, pri čemu bi socijalni radnici trebali mladima ovisnima o internetu omogućiti razvijanje socijalnih i komunikacijskih vještina te rad na osobnoj socijalnoj mreži, kao i rad na osobnom osnaživanju i otpornosti prema vršnjačkom pritisku. Uz, moglo bi se raditi i na postojećim odnosima, odnosno poboljšanju kvalitete odnosa sa prijateljima i unaprjeđenju obiteljskih odnosa, kao i rad na partnerskim odnosima kod onih mladih kod kojih je to relevantno. Ako se uzme u obzir da je socijalna podrška zadovoljavanje temeljnih potreba kao što su ljubav,

uvažavanje i samoostvarenje te osjećaj pripadnosti kroz interakciju s drugima kao što su obitelj i prijatelji (Gunuc i Dogan, 2013.), vidi se da je u temelju svega osnovna ljudska potreba za pripadanjem. To je ono što je socijalno u socijalnom radu, rad s osobama da se osjećaju dijelom zajednice u kojoj žive, da nađu svoje „mjesto pod suncem“, da budu dio slagalice društva te da nečemu i nekome pripadaju. Mladi koji se osjećaju isključeno i usamljeno mogu dolaziti iz različitih pozadina. To mogu biti oni koji su po nečemu drugačiji (primjerice djeca s teškoćama u razvoju ili iznadprosječno intelektualne osobe), oni koji se ne uklapaju (npr. oni koji dolaze iz siromašnijih obitelji i ne mogu nositi markirane majice i tenisice ili oni iz bogatijih koji osjećaju veliki pritisak od strane roditelja da budu bolji i uspješniji od drugih) ili možda oni se ne žele uklapati (kao primjer mladi koji se rizično ponašaju ili čine kaznena djela). Sve navedene skupine su skupine koje su potencijalni korisnici Zavoda za socijalni rad te mogu doći s različitim problemima, a jedni od njih mogu biti i ovisnost o internetu zbog navedenih individualnih i socijalnih čimbenika. Zadatak socijalnog radnika je prepoznati takav problem te uputiti mlade na dostupne institucije i udruge koje im mogu pomoći.

Također, osim prepoznavanja važno je razmišljati i o prevenciji. U ovakvim situacijama dobro bi došao socijalni radnik u školi da kroz preventivne radionice poboljša socijalne vještine, upozori na opasnosti koje nosi online komunikacija s drugim ljudima te važnost vlastite kvalitetne osobne mreže. Nadasve, potrebno je obrazovati socijalne radnike o fenomenu ovisnosti o internetu, uzimajući u obzir da je to novija vrsta ovisnosti čije se posljedice i djelovanje još istražuje, ali je važno imati ju na umu zbog štetnih posljedica koje nosi sa sobom.

Osim toga, velik je problem i nemogućnost liječenja jer se u Republici Hrvatskog samo Klinika za psihijatriju Sveti Ivan bavi liječenjem od ovisnosti o internetu, a dostupna je samo za osobe starije od 18 godina, što povlači sa sobom pitanje gdje liječiti mlade s ovim problemom. Završno, trebali bi raditi na razvijanju preventivnih programa koji bi bili dostupni za sve mlade (važnost toga se vidi i u rezultatima ovog istraživanja čiji uzorak pokazuje blagu ovisnost o internetu) te razvijanju programa cjelovitog liječenja za mlade koji su ovisni o internetu pri čemu bi se uzimali u obzir psiho-socijalni čimbenici, koji su se pokazali kao važnim dijelom aspekata ovisnosti kod srednjoškolaca.

5.2. Metodološki osvrt

Iako se kroz ovaj rad došlo do značajnih spoznaja o povezanosti između ovisnosti o internetu, socijalne podrške, usamljenosti i vršnjačkog pritiska, istraživanje ima određena ograničenja. Prvenstveno, korišten je prigodni uzorak koji sa sobom nosi nedostatke. Iako su se razredi birali slučajnim odabirom (npr. nasumično su birani prvi razredi gimnazije, nasumično su odabrani prvi razredi strukovnih usmjerenja i sl.), u istraživanje je bila uključena samo jedna srednja škola. Kvalitetniji uzorak bi bio kada bi se odabrale probabilistički sve srednje škole, ili barem iz više županija i gradova. Na to dolazi problem malog uzorka uzimajući u obzir da je sudjelovalo samo 105 učenika, pri čemu bi veći broj sudionika doveo bi do kvalitetnijih rezultata. Problem neprobabilističkih metoda jest taj da se ne može tvrditi da je uzorak nepristran, odnosno da je reprezentativan za populaciju koju predstavlja, u ovom slučaju srednjoškolce (Milas, 2005.).

Također, kod uzorka se problem može pronaći u nejednakoj raspodjeli muškog spola srednjoškolaca i ženskog spola srednjoškolki, pri čemu je srednjoškolki više od srednjoškolaca. Nadalje, raspodjela prema gimnazijskim i strukovnim smjerovima nije posve jednaka, pri čemu je više ispitanika strukovnog usmjerenja od gimnazijskog usmjerenja. Isto tako, omjer prema razredima nije posve jedan, pri čemu je najviše ispitanika drugog razreda, a najmanje ispitanika četvrtog razreda. Razlog tome se može pronaći u vremenu provođenja istraživanja kada se maturanti pripremaju za završetak školovanja, pisanje mature i upis fakulteta pa ih iz istog razloga nema puno na satu razrednika. U tom kontekstu, bio bi veći uzorak da se istraživanje provodilo na početku školske godine. Sumarno s time, dio ispitanika koji je trebao sudjelovati nije sudjelovao jer nije bio fizički prisutan u tom trenutku tako da razredi nisu potpuno ispunili anketu. Uz to, dolazi se do problema prisutnosti istraživača, pri čemu je moguće da su ispitanici davali drugačije odgovore nego što bi ih davali da nije bilo prisutnosti anketara. Iako je web anketa olakšala prikupljanje podataka, ona ima svoja ograničenja.

Moguće je da su učenicima pitanja bila nepregledna ili nezanimljiva, stoga su samo odgovarali na način da čim prije ispune, a da nisu ni čitali pitanja. U uspoređivanju s klasičnim anketama, u online anketama ispitanik osjeća veći vremenski pritisak,

odnosno pritisak da čim prije završi anketu (Galešić, 2005.). Potencijalni problem bio bi da neki učenik ili učenica nisu imali mobilne uređaje kod sebe, no bila je omogućena i predviđena informatička učionica za takve situacije, iako se nisu dogodile tijekom provedbe. Još jedna potencijalna opasnost za dobrobit sudionika bila bi osjetljivost teme, odnosno situacija da ispitanik tijekom ispunjavanja osvijesti problem ovisnosti o internetu, manjak socijalne podrške, usamljenost ili vršnjački pritisak. Jedan od načina rješavanja ovakvog potencijalnog problema je stavljanje kontakata za pomoć na kraju upitnika, što je i učinjeno, no istraživač nažalost nije svjestan takvih situacija ako nije obavješten o njima (što realno nije moguće zbog privatnosti i anonimnosti kod sudionika).

Određena ograničenja postoje i kod instrumentarija. Prilikom analize podataka izračunat je Cronbachov alpha za ljestvicu socijalne usamljenosti $\alpha=0,82$, a za emocionalnu usamljenost $\alpha=0,70$, što je zapravo prihvatljiva razina, no moglo bi biti i više. Uz to, Upitnik percipiranog vršnjačkog nasilja sadrži problematična pitanja, primjerice „Koliki pritisak osjećaš od strane svojeg društva da imaš dečka?“, a ne postoji pitanje „Koliki pritisak osjećaš od strane svojeg društva da imaš curu?“, što ograničava ispitanike da odgovore točno na to pitanje jer nedostaje dio odgovora. Isto vrijedi i za pitanje „Koliki pritisak osjećaš od strane svojeg društva da budeš društveno aktivna?“ jer ne postoji pitanje koje se odnosi na drugi spol. Problematična pitanja se mogu naći i u Kraćoj verziji Skale socijalne i emocionalne usamljenosti gdje se mogu naći dvostruka pitanja (npr. „Moji prijatelji razumiju moje motive i razmišljanja?“). Također i kod Testa ovisnosti o internetu može se primijetiti isti problem (npr. „Koliko često naglo reagiraš, vičeš ili se ljutiš ako se netko gnjavi kad si online?“).

Osim toga, u ovom istraživanju bilo bi dobro ispitati i vrijeme provedeno na internetu, kao i način na koji srednjoškolci koriste internet (primjerice, za učenje, dopisivanje, objavljivanje i sl.) te koje društvene mreže koriste i koliko vremena provode na istima. Pored toga, bilo bi korisno za ispitati još neke socio-demografske podatke kao što su broj godina ili godina rođenja, mjesto življenja (grad/selo), broj članova obitelji, postojanje romantičnog partnera i sl. Ispitane konstrukte i hipoteze bi bilo interesantno provesti i na mlađoj populaciji (primjerice osnovnoškolcima) što bi pokazalo kakva je situacija s još malo mlađom generacijom s kojom bi bilo lakše i produktivnije raditi na prevenciji ovisnosti o internetu.

6. ZAKLJUČAK

Kao sveprisutna pojava u 21. stoljeću, internet ima važnu ulogu u zadovoljavanju potreba mladih za komunikacijom, učenjem i pripadnosti. Zbog rasta i razvoja pojedinca u adolescenciji, mladi su podložniji prekomjernom korištenju interneta te razvijanju ovisnosti o istome. Uz to, postoje socijalni i individualni aspekti povezani s višim stupnjem ovisnosti o internetu. Sukladno tome, cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost između ovisnosti o internetu, usamljenosti, socijalne podrške i vršnjačkog pritiska. Sukladno prethodnim istraživanjima, sve hipoteze su potvrđene. Konkretnije, srednjoškolci koji prikazuju viši stupanj ovisnosti o internetu pokazuju i višu razinu socijalne i emocionalne usamljenosti. Također, srednjoškolci koji pokazuju viši stupanj ovisnosti o internetu pokazuju i višu razinu percipiranog pritiska na konformiranje vršnjačkoj grupi. Uz to, srednjoškolci koji pokazuju niži stupanj ovisnosti o internetu prikazuju višu razinu podršku od strane obitelji, prijatelja i značajne druge osobe. Na kraju, vršnjački pritisak, a posebno usamljenost i socijalna podrška, pokazali su se međusobno značajno povezanima.

U skladu s kognitivno-bihevioralnom teorijom, čini se da mlade internet više međusobno odvaja i osamljuje, nego što ih povezuje. Isto tako, mladi su skloniji konformirati se vršnjačkoj grupi te koristiti internet u većoj mjeri, iako bi se ta povezanost trebala nadalje provjeravati zbog manjka istraživanja. Mladima bi se preventivnim programima trebalo omogućiti razvijanje komunikacijskih vještina, otpornosti i osvještavanje važnosti rada na vlastitoj socijalnoj mreži. Također, s mladima bi bilo posebno djelotvorno raditi na kvaliteti postojećih odnosa, unapređenju obiteljskih odnosa, partnerskih odnosa kao i kvaliteti prijateljskih veza. Socijalni radnici trebali bi biti osjetljivi na prepoznavanje ovisnosti o internetu i imati znanja o mogućnostima tretiranja iste. U Republici Hrvatskoj trebali bi postojati cjeloviti preventivni programi ovisnosti o internetu kod srednjoškolaca, kao i dostupni programi liječenja. Iako je područje ovisnosti o internetu još uvijek u procesu istraživanja, posljedice koje isto ostavlja daje prostor za nastavak istraživanja, kako u socijalnom radu, tako i u drugim znanostima.

POPIS TABLICA

Tablica 3.1. Spol (str. 19.)

Tablica 3.2. Srednjoškolski smjerovi (str. 19.)

Tablica 3.3. Razredi (str. 19.)

Tablica 3.4. Prosjek ocjena (str. 21.)

Tablica 4.1. Deskriptivni pokazatelji (str. 25.)

Tablica 4.2. Test ovisnosti o internetu (str. 26.)

Tablica 4.3. Razlike u ovisnosti o internetu obzirom na vrstu programa (str. 27.)

Tablica 4.4. Kraća verzija Skale socijalne i emocionalne usamljenosti – SELSA-S (str. 28.)

Tablica 4.5. Multidimenzionalna skala percipirane socijalne podrške (str. 29.)

Tablica 4.6. Upitnik percipiranog vršnjačkog pritiska (str. 30.)

Tablica 4.7. Odnos između konstrukata (str. 31.)

POPIS SLIKA

Slika 1.1.: Prikaz tri oblika vršnjačkog prikaza (str. 12.)

Slika 3.1. Grafički prikaz podjele gimnazijskog i strukovnog udjela u uzorku (str. 20.)

LITERATURA

1. Aktepe, E., Olgaç-Dündar, N., Soyöz, Ö., & Sönmez, Y. (2013). Possible internet addiction in high school students in the city center of Isparta and associated factors: a cross-sectional study. *The Turkish Journal of Pediatrics*, 55(4), 417.
2. Balogh, K. N., Mayes, L. C., & Potenza, M. N. (2013). Risk-taking and decision-making in youth: Relationships to addiction vulnerability. *Journal of behavioral addictions*, 2(1), 1-9.
3. Berndt, T. J. (1979). Developmental changes in conformity to peers and parents. *Developmental Psychology*, 15, 608–616.
4. Brown, B. B., Clasen, D. R., & Eicher, S. A. (1986). Perceptions of peer pressure, peer conformity dispositions, and self-reported behavior among adolescents. *Developmental Psychology*, 22, 521–530.
5. Bursztyn, L., Egorov, G., & Jensen, R. (2019). Cool to be smart or smart to be cool? Understanding peer pressure in education. *The Review of Economic Studies*, 86(4), 1487-1526.
6. Çevik, G. B., & Yildiz, M. A. (2017). The Roles of Perceived Social Support, Coping, and Loneliness in Predicting Internet Addiction in Adolescents. *Journal of Education and Practice*, 8(12), 64-73.
7. Chen, M., & Wu, Y. (2023). Requirement, Major Causes and Treatments for Internet Addiction: A Systematic Review. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*, 8, 2525-2530.
8. Clasen, D. R., & Brown, B. B. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 14(6), 451-468.
9. Cox, A. D., & Cox, D. (1998). Beyond “peer pressure”: A theoretical framework for understanding the varieties of social influence in adolescent risk behavior. *Social Marketing Quarterly*, 4(4), 43-47.
10. Dziegielewska, S. F. (2015). *DSM-5 in Action*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
11. Esen, B. K., & Gündoğdu, M. (2010). The relationship between internet addiction, peer pressure and perceived social support among adolescents. *The International Journal of Educational Researchers*, 2(1), 29-36.

12. Frey, C. U., & Röthlisberger, C. (1996). Social support in healthy adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 25(1), 17-31.
13. Galešić, M. (2005). Anketna istraživanja putem interneta: Mogući izvori pogrešaka. *Društvena istraživanja-Časopis za opća društvena pitanja*, 1-2(75-76), 297-320.
14. Gunuc, S., & Dogan, A. (2013). The relationships between Turkish adolescents' Internet addiction, their perceived social support and family activities. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2197-2207.
15. Inguglia, C., Costa, S., Ingoglia, S., & Liga, F. (2019). Associations between peer pressure and adolescents' binge behaviors: The role of basic needs and coping. *The Journal of Genetic Psychology*, 180(2-3), 144-155.
16. Karaer, Y., & Akdemir, D. (2019). Parenting styles, perceived social support and emotion regulation in adolescents with internet addiction. *Comprehensive psychiatry*, 92, 22-27.
17. Khatcherian, E., Zullino, D., De Leo, D., & Achab, S. (2022). Feelings of loneliness: Understanding the risk of suicidal ideation in adolescents with Internet addiction. A theoretical model to answer to a systematic literature review, without results. *International journal of environmental research and public health*, 19(4).
18. Kühn, S., & Gallinat, J. (2015). Brains online: Structural and functional correlates of habitual internet use. *Addiction Biology*, 20(2), 415-422.
19. Kuss, D. J., Kristensen, A. M., & Lopez-Fernandez, O. (2021). Internet addictions outside of Europe A systematic literature review. *Computers in Human Behavior*, 115(106621), 1-49.
20. Lei, H., Li, S., Chiu, M. M., & Lu, M. (2018). Social support and Internet addiction among mainland Chinese teenagers and young adults: A meta-analysis. *Computers in Human Behavior*, 85, 200-209.
21. Li, Z., Choi, S., & Forrest, J. Y. L. (2023). Understanding peer pressure on joint consumption decisions the role of social capital during emerging adulthood. *Young Consumers*, 24(1), 18-39.

22. Lozano-Blasco, R., Latorre-Martínez, M., & Cortés-Pascual, A. (2022). Screen addicts: A meta-analysis of internet addiction in adolescence. *Children and Youth Services Review, 135*(106373).
23. Lozano-Blasco, R., Robres, A. Q., & Sánchez, A. S. (2022). Internet addiction in young adults: A meta-analysis and systematic review. *Computers in Human Behavior, 130*(107201).
24. Mani, A., Rahwan, I., & Pentland, A. (2013). Inducing peer pressure to promote cooperation. *Scientific reports, 3*(1735), 1-9.
25. McClelland, H.; Evans, J.J.; Nowland, R.; Ferguson, E.; O'Connor, R.C. (2020) Loneliness as a predictor of suicidal ideation and behaviour: A systematic review and meta-analysis of prospective studies. *J. Affect. Disord, 274*, 880–896.
26. McWhirter, B. T., & Horan, J. J. (1996). Construct validity of cognitive-behavioral treatments for intimate and social loneliness. *Current Psychology, 15*, 42-52.
27. Naseri, L., Mohamadi, J., Sayehmiri, K., Azizpoor, Y. (2015). Perceived social support, self-esteem, and Internet addiction among students of Al-Zahra University, Tehran, Iran. *Iran J Psychiatry Behav Sci., 9*(3).
28. Newcomb, M. D. (1990). What structural equation modeling can tell us about social support. U: B. R., Sarason, I. G. Sarason & G. R. Pierce (ur.). *Social support: An interactional view*, (str. 26-63). New York: Wiley.
29. Ngee Sim, T., & Fen Koh, S. (2003). A domain conceptualization of adolescent susceptibility to peer pressure. *Journal of research on adolescence, 13*(1), 57-80.
30. Patil, A. U., Madathil, D., & Huang, C. M. (2021). Age-related and individual variations in altered prefrontal and cerebellar connectivity associated with the tendency of developing internet addiction. *Human Brain Mapping, 42*(14), 4525-4537.
31. Pontes, H. M., Griffiths, M. D., & Patrão, I. M. (2014). Internet addiction and loneliness among children and adolescents in the education setting: An empirical pilot study. *Aloma: Revista de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport, 32*(1).

32. Poon, K. T. (2018). Unpacking the mechanisms underlying the relation between ostracism and Internet addiction. *Psychiatry Research*, 270, 724–730.
33. Sarason, I. G., Levine, H. M., Basham, R. B., & Sarason, B. R. (1983). Assessing social support: The Social Support Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 127-138.
34. Schwarzer, R., Knoll, N., & Rieckmann, N. (2004). Social support. U: D., French, K., Vedhara, A. A., Kaptein & J. Weinman (ur.). *Health psychology*, (str. 158-181). New Jersey: Blackwell Publishing Ltd.
35. Sun, J. T., Hu, B., Chen, T. Q., Chen, Z. H., Shang, Y. X., Li, Y. T., ... & Wang, W. (2023). Internet addiction-induced brain structure and function alterations: A systematic review and meta-analysis of voxel-based morphometry and resting-state functional connectivity studies. *Brain Imaging and Behavior*, 1-14.
36. Taş, B., & Öztosun, A. (2018). Predictability of internet addiction with adolescent perception of social support and ostracism experiences. *The Turkish Online Journal of Educational Technology* 17(4), 32-41.
37. Taylor, S. E. (2011). Social support A review. U: H. S. Friedman (ur.). *The Oxford handbook of health psychology*, (str. 189–214). Oxford: Oxford University Press.
38. Tenzin, K., Dorji, T., Choeda, T., Wangdi, P., Oo, M. M., Tripathy, J. P., ... & Tobgay, T. (2019). Internet addiction among secondary school adolescents: A mixed methods study. *JNMA: Journal of the Nepal Medical Association*, 57(219), 344-351.
39. Tereshchenko, S., & Kasparov, E. (2019). Neurobiological risk factors for the development of internet addiction in adolescents. *Behavioral sciences*, 9(6), 1-9.
40. Tudorel, O. I., & Vintilă, M. (2018). The Role of Social Support on Internet Addiction. *Social Work Review*, 17(1), 73-78.
41. Uyaroğlu, A. K., Ergin, E., Tosun, A. S., & Erdem, Ö. (2022). A cross-sectional study of social media addiction and social and emotional loneliness in university students in Turkey. *Perspectives in Psychiatric Care*, 58, 2263-2271.

42. Wang, E. S. T., & Wang, M. C. H. (2013). Social support and social interaction ties on internet addiction: Integrating online and offline contexts. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *16*(11), 843-849.
43. Wang, Y., Wu, A., & Lau, J. T. (2016). The health belief model and number of peers with internet addiction as inter-related factors of Internet addiction among secondary school students in Hong Kong. *BMC Public Health*, *16*(1), 1-13.
44. Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. MIT Press.
45. Weiss, R. S. (1974). The provisions of social relationships. U: Z. Rubin (ur.), *Doing unto others* (str. 17-26). Prentice-Hall.
46. Wen, T., & Hsieh, S. (2016). Network-based analysis reveals functional connectivity related to internet addiction tendency. *Frontiers in Human Neuroscience*, *10*(6).
47. Winkler, A., Dörsing, B., Rief, W., Shen, Y., Glombiewski, J.A. (2013). Treatment of Internet addiction: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*. *33*(2), 317-29.
48. World Health Organization (2019). International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems. (11th ed.). <https://icd.who.int/>
49. Wu, X. S., Zhang, Z. H., Zhao, F., Wang, W. J., Li, Y. F., Bi, L., ... & Sun, Y. H. (2016). Prevalence of Internet addiction and its association with social support and other related factors among adolescents in China. *Journal of adolescence*, *52*, 103-111.
50. Young, K. S. (1996). Internet addiction: the emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior*, *1*(3), 237-244.
51. Young, K. S. (1997). What makes the Internet addictive: Potential explanations for pathological Internet use. *American Psychological Association*, *15*, 12-30.
52. Young, K. S. (1998). *Caught in the Net: How to recognize the signs of internet addiction and a winning strategy for recovery*. New York: Wiley
53. Young, K. S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American behavioral scientist*, *48*(4), 402-415.

54. Young, K. S. (2007). Cognitive behavior therapy with Internet addicts: treatment outcomes and implications. *Cyberpsychology & behavior, 10*(5), 671-679.
55. Young, K., & Rodgers, R. (1998, August). *Internet addiction: Personality traits associated with its development*. Paper presented at the 69th annual meeting of the Eastern Psychological Association
56. Zhou, N., Ma, S., Li, X., Zhang, J., Liang, Y., Yu, C., ... & Fang, X. (2019). Peer contagion processes for problematic internet use among Chinese college students: A process model involving peer pressure and maladaptive cognition. *Computers in Human Behavior, 90*, 276-283.